

ภาคที่ 4

- กฎหมายกับความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและกฎหมายว่าด้วยมรดก
- ททรัพย์และทรัพย์สิน
- บทบาทของรัฐในกระบวนการยุติธรรม
- กฎหมายไทย

อ.วิณัญญา วันศิริ

บทที่ 1

กฎหมายกับความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

การหมั้น

เกณฑ์อายุและการได้รับความยินยอม

การสมรสนั้นกฎหมายไม่ได้บังคับให้มีการหมั้นมาก่อนคู่สมรสจึงสามารถทำการสมรสโดยไม่ต้องทำการหมั้นก็ไม่มีผลใดๆ กระทบความสมบูรณ์ของการสมรสนั้น แต่ถ้าชายและหญิงต้องการทำการหมั้นกันก่อน ชายและหญิงนั้นจะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กฎหมายได้กำหนดไว้ มีเช่นนั้นการหมั้นดังกล่าวก็อาจบังคับระหว่างกันได้

กฎหมายได้กำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องอายุของชายและหญิงที่จะทำการหมั้นไว้ตามมาตรา 1435 บัญญัติไว้ว่า “การหมั้นจะทำได้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์แล้ว การหมั้นที่ฝ่าฝืนบทบัญญัติวรรคหนึ่งเป็นโมฆะ”

ดังนั้นชายและหญิงที่จะทำการหมั้นจะต้องมีอายุครบสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ จะเห็นได้ว่าในเงื่อนไขเรื่องของอายุนี้กฎหมายไม่ได้ใช้เกณฑ์การบรรลุนิติภาวะย่อมแสดงว่าผู้เยาว์นั้นสามารถทำการหมั้นได้ เพราะเหตุว่ากฎหมายคำนึงถึงความพร้อมทั้งทางด้านสรีระและความรับผิดชอบของชายและหญิงนั้น ดังนั้นหากชายและหญิงทำการหมั้นในขณะที่อายุไม่ครบ 17 ปีบริบูรณ์ การหมั้นนั้นย่อมตกเป็นโมฆะ เพราะเหตุเกณฑ์อายุชายและหญิงคู่นั้นนั้นถือเป็นสาระสำคัญแห่งความสมบูรณ์ของการหมั้น

แม้ชายและหญิงจะมีอายุครบ 17 ปีบริบูรณ์ แต่หากยังไม่ครบ 20 ปีบริบูรณ์ แม้กฎหมายจะให้ทำการหมั้นได้ แต่ก็อาจทำการหมั้นได้โดยลำพัง ด้วยเหตุยังถือว่าเป็นผู้เยาว์อยู่ จึงต้องขอความยินยอมและได้รับความยินยอมจากบิดามารดาหรือผู้ปกครองเสียก่อนตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1436 บัญญัติว่า “ผู้เยาว์จะทำการหมั้นต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลดังต่อไปนี้

(1) บิดาและมารดา ในกรณีที่มิทั้งบิดาและมารดา

(2) บิดาหรือมารดา ในกรณีที่บิดาหรือมารดาตาย หรือถูกถอนอำนาจปกครอง หรือไม่อยู่ในสภาพหรือฐานะที่อาจให้ความยินยอมหรือโดยพฤติการณ์ผู้เยาว์ไม่อาจขอความจากมารดาหรือบิดาได้

- (3) ผู้รับบุตรบุญธรรมในกรณีที่ผู้เยาว์เป็นบุตรบุญธรรม
(4) ผู้ปกครอง ในกรณีที่ไม่มีบุคคลซึ่งอาจให้ความยินยอมตาม (1) (2) และ
(3) หรือ มีแต่บุคคลดังกล่าวถูกถอดอำนาจปกครอง

การหมั้นที่ผู้เยาว์ทำโดยปราศจากความยินยอมดังกล่าวเป็นโมฆียะ”

ดังนั้นบุคคลที่ผู้เยาว์จะต้องขอความยินยอมก่อนทำการหมั้นคือ

1. บิดาและมารดาในกรณีที่ทั้งคู่ยังมีชีวิตอยู่เพราะทั้งบิดาและมารดาเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองอยู่

2. บิดาหรือมารดา ในกรณีที่บิดาหรือมารดาตายหรือถูกถอดถอนอำนาจปกครอง เป็นกรณีเช่นว่าพ่อหรือแม่ถูกศาลสั่งเป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ

3. หากผู้เยาว์นั้นมีฐานะเป็นบุตรบุญธรรมบุคคลใดก็ต้องไปขอความยินยอมจากผู้รับบุตรบุญธรรม เพราะนับตั้งแต่วันที่ผู้เยาว์ไปเป็นบุตรบุญธรรมอำนาจปกครองของบิดามารดาย่อมหมดไป ผู้รับบุตรบุญธรรมจะต้องเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองแทน

4. ผู้ปกครอง ในกรณีที่ไม่มี บิดา และหรือมารดา หรือผู้รับบุตรบุญธรรมหรือมีบุคคลเหล่านี้อยู่ แต่บุคคลเหล่านี้ถูกถอดถอนอำนาจปกครอง ถึงแก่กรรม มีการเลิกรับบุตรบุญธรรม จึงมีการตั้งผู้ปกครองขึ้นมาโดยผู้ปกครองนั้นอาจถูกตั้งโดยพินัยกรรมของพ่อแม่ หรือโดยศาลตั้งจากคำร้องขอของญาติผู้เยาว์นั้นหรือจากอัยการก็ได้

5. ในกรณีที่ผู้เยาว์นั้นเกิดจากมารดาซึ่งมิได้จดทะเบียนกับบิดา กฎหมายถือว่าผู้เยาว์นั้นเป็นบุตรชอบกฎหมายของมารดาแต่เพียงอย่างเดียว ดังนั้นตัวมารดาเท่านั้นที่เป็นผู้ใช้อำนาจปกครองโดยไม่ต้องไปขอจากบิดาอีกแต่ถ้าได้มีการจดทะเบียนรับรองบุตรจากบิดา หรือมีคำพิพากษาว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของชายผู้เป็นบิดาก่อนการหมั้น อย่างนี้ชายนั้นย่อมถือเป็นบิดาที่ชอบกฎหมาย ผู้เยาว์ก็ต้องไปขอความยินยอมจากบิดามารดาทั้งคู่

การหมั้นที่ผู้เยาว์ทำไปโดยไม่ได้รับความยินยอมจากบุคคลดังกล่าวการหมั้นนั้นจะตกเป็นโมฆียะ

หลักการขอความยินยอมนี้ใช้เฉพาะผู้เยาว์ที่ทำการหมั้นเท่านั้น ชายหญิงที่บรรลุนิติภาวะแล้วเมื่ออายุครบ 20 ปีบริบูรณ์แล้วหากจำเป็นต้องขอความยินยอมจากผู้ใดไม่ จึงสามารถทำการหมั้นได้โดยลำพังตนเอง

ของหมั้น

ความสำคัญตามกฎหมายนั้นอยู่ที่ความสมบูรณ์ของสัญญา การหมั้นเราถือเป็นสัญญาอย่างหนึ่ง นอกจากเรื่องอายุและความยินยอมดังกล่าวมาแล้ว ยังมีของหมั้นเป็นเงื่อนไขแห่งความสมบูรณ์ของสัญญาหมั้นด้วย

ลักษณะของของหมั้นตาม มาตรา 1437 บัญญัติว่า “ของหมั้นเป็นทรัพย์สินที่ฝ่ายชายได้ส่งมอบหรือโอนให้แก่ฝ่ายหญิงเพื่อเป็นหลักฐานว่าจะสมรสกับหญิงนั้น”

ดังนั้นของหมั้นย่อมต้อง

1. เป็นทรัพย์สิน กล่าวคือ จะเป็นวัตถุที่มีรูปร่างหรือไม่มีรูปร่างก็ได้ขอให้อาจมีราคาและถือเอาได้

2. เป็นทรัพย์สินที่ฝ่ายชายให้แก่หญิง

3. ของหมั้นต้องให้ไว้แก่หญิง กล่าวคือ จะต้องมีการส่งมอบให้กันในเวลาทำสัญญาหมั้น และหญิงต้องได้รับไว้แล้ว โดยของหมั้นนั้นจะตกเป็นสิทธิของหญิงนั้น

จะเห็นได้ว่าเป็นการสัญญาที่ชายกับหญิงว่าจะสมรสกัน ดังนั้นชายและหญิงคู่หมั้นจึงต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสมต่อการจะเป็นคู่สมรสที่ดีในอนาคตด้วย ดังนั้นหากคู่หมั้นปฏิบัติตนไม่เหมาะสมเป็นการกระทำชั่วอย่างร้ายแรงของคู่หมั้นฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ย่อมก่อให้เกิดสิทธิให้คู่หมั้นอีกฝ่ายหนึ่งนั้นบอกเลิกสัญญาหมั้นและเรียกค่าทดแทนได้ด้วย และเมื่อมีการหมั้นแล้วต่อมามีเหตุอันจะทำให้ไม่สามารถสมรสกันได้ ไม่ว่าจะเป็นเพราะเหตุผิดสัญญาหมั้นหรือมีการบอกเลิกสัญญาหมั้นก็ตาม คู่หมั้นก็มีอาจร้องขอให้ศาลบังคับให้มีการสมรสได้

การสมรส

การสมรสนั้นเป็นการตกลงระหว่างชายหญิงที่จะอยู่กินฉันสามีภริยา โดยการจดทะเบียนรับรองสถานะความเป็นสามีภริยาตามกฎหมายโดยตามกฎหมายนั้นมิได้กำหนดว่า ต้องมีการหมั้นก่อนจึงจะสมรสได้ ดังนั้นการสมรสจึงทำได้โดยไม่จำเป็นต้องมีสัญญาหมั้นก่อนแต่อย่างใด อีกทั้งการหมั้นมิใช่สาเหตุที่จะให้ศาลบังคับให้สมรส

ในการสมรสนั้นกฎหมายมิได้บังคับให้จำเป็นต้องมีสินสอดดังเช่นการหมั้นที่ถือว่าของหมั้นนั้นเป็นสาระสำคัญแห่งสัญญาหมั้น เพราะกฎหมายถือว่าการสมรสที่ชอบด้วยกฎหมายก็คือการจดทะเบียนสมรส

สินสอดเป็นทรัพย์สินที่ฝ่ายชายให้แก่บิดามารดาผู้รับบุตรบุญธรรม หรือผู้ปกครองฝ่ายหญิงแล้วแต่กรณีเพื่อตอบแทนการที่หญิงยินยอมสมรส สินสอดนี้กฎหมายกำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นกรณีที่ฝ่ายชายให้แก่ฝ่ายหญิงมิได้ให้แก่ตัวหญิงนั้น ถ้าไม่มีการสมรสโดยมีสาเหตุมาจากฝ่ายหญิงฝ่ายชายย่อมเรียกสินสอดคืนได้

สินสอดนั้นจะส่งมอบให้แก่ฝ่ายหญิงเมื่อใดก็ได้ไม่ว่าจะได้ส่งมอบให้ไว้ตั้งแต่ก่อนหมั้นขณะหมั้นหรือแม้แต่ทำสัญญาไว้ว่าจะให้สินสอดกันภายหลังสมรสแล้วก็ได้ และในกรณีเช่นนี้หากชายผิดสัญญาไม่ส่งมอบสินสอดตามที่ตกลงไว้กับฝ่ายหญิง ฝ่ายหญิงย่อมฟ้องร้องบังคับเรียกสินสอดจากฝ่ายชายได้

ข้อสังเกต การที่ชายและหญิงเพียงแต่ประกอบพิธีแต่งงานเพื่ออยู่กินกันตามประเพณี โดยไม่มีเจตนาจดทะเบียนสมรสกันตามกฎหมาย เงินและทรัพย์สินที่ฝ่ายชายมอบให้แก่ฝ่ายหญิง จึงมิใช่ของหมั้นและสินสอดตามกฎหมายแม้จะมีการหมั้นกันตามประเพณีและส่งมอบทรัพย์สินให้แก่กันในขณะที่หญิงอายุไม่ครบ 17 ปีบริบูรณ์ ก็มีข้ออ้างที่ฝ่ายชายจะเรียกเงินนั้นคืนได้

ในการสมรสนั้นกฎหมายได้กำหนดเงื่อนไขไว้ 2 ลักษณะได้แก่

1. เงื่อนไขการสมรสซึ่งหากมีการฝ่าฝืนอาจถูกศาลพิพากษาว่าเป็น**โมฆะ**เงื่อนไขดังกล่าว มี 4 ประการ

1.1 สมรสกับบุคคลวิกลจริตหรือบุคคลไร้ความสามารถตามคำสั่งศาล

1.2 สมรสกับญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไปหรือลงมา หรือกับพี่น้องร่วมบิดามารดา หรือร่วมแต่บิดาหรือมารดา

1.3 สมรสโดยปราศจากความยินยอมของชายหญิงคู่สมรส การสมรสเป็นเรื่องเฉพาะตัวที่ต้องอาศัยความสมัครใจยินยอมอย่างแท้จริง เหตุนี้การจดทะเบียนสมรสกันหลอกๆ โดยไม่มีเจตนาที่จะอยู่กินกันฉันสามีภริยา เช่นจดทะเบียนเพื่อให้ได้สัญชาติหรือจดทะเบียนให้ได้สิทธิพักอาศัยของทางราชการ ย่อมถือว่าเป็นการสมรสโดยปราศจากความยินยอม

1.4 สมรสในขณะที่ดินมีคู่สมรสที่ชอบด้วยกฎหมายอยู่ กล่าวคือ การจดทะเบียนสมรสซ้อนนั่นเอง

2. เงื่อนไขการสมรสซึ่งหากมีการฝ่าฝืนอาจถูกศาลเพิกถอนด้วยเหตุ**โมฆียะ**

2.1 ชายและหญิงจะต้องมีอายุครบ 17 ปีบริบูรณ์ แต่ในกรณีที่มีเหตุอันควรศาลอาจอนุญาตให้ทำการสมรสก่อนนั้นได้

2.2 ผู้เยาว์ที่ทำการสมรสโดยมิได้รับความยินยอมจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง โดยกฎหมายจำกัดไว้เฉพาะบุคคลที่อาจให้ความยินยอมไว้เช่นเดียวกับกรณีการหมั้น

2.3 การสมรสโดยสำคัญผิดตัวคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง

2.4 สมรสโดยถูกกลฉ้อฉลถึงขนาด ซึ่งถ้ามิได้มีกลฉ้อฉลนั้นก็จะไม่ทำการสมรสเป็นการใช้อุบายหลอกลวงให้อีกฝ่ายทำการสมรสนั่นเอง หากเมื่อนำข้อความที่หลอกมาพิจารณาว่าหากไม่ลวงกันแล้วอีกฝ่ายคงไม่ตัดสินใจสมรสด้วย กรณีบุคคลภายนอกทำกลฉ้อฉลการสมรสไม่เป็นโมฆียะ หากคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งไม่รู้ไม่เห็นด้วย

2.5 สมรสโดยถูกข่มขู่ถึงขนาด ซึ่งถ้ามิได้มีการข่มขู่ก็จะไม่ทำการสมรส กล่าวคือ การข่มขู่จะทำให้การสมรสตกเป็นโมฆียะนั้นจะต้องมีการข่มขู่ที่จะให้เกิดภัยอันใกล้ถึงและร้ายแรงถึงขนาดเป็นเหตุที่จะจงใจให้ผู้ถูกข่มขู่ต้องกลัว

การข่มขู่ที่เกิดขึ้นโดยบุคคลที่สามแม้ตัวคู่สมรสอีกฝ่ายจะไม่รู้ไม่เห็นด้วยก็ทำให้การสมรสนั้นเป็นโมฆียะเนื่องจากการข่มขู่นั้นมีผลบีบบังคับให้ต้องแสดงเจตนาสมรสแต่เพียงอย่างเดียว

นอกจากนี้กฎหมายครอบครัวยังมีบทบัญญัติซึ่งมีลักษณะเป็นข้อห้ามนายทะเบียนมิให้ทำการสมรสให้ แต่ไม่มีลักษณะเด็ดขาด กล่าวคือ หากมีการฝ่าฝืนการสมรสนั้นการสมรสก็ยังมีผลสมบูรณ์ ข้อห้ามดังกล่าวได้แก่

(1) ผู้รับบุตรบุญธรรมจะสมรสกับบุตรบุญธรรมของตนไม่ได้ แต่ในกรณีที่มีการสมรสฝ่าฝืนดังกล่าว การรับบุตรบุญธรรมย่อมเป็นอันยกเลิกไปคงเหลือเพียงความสัมพันธ์ในฐานะสามีภริยา

(2) หญิงที่สามีตายหรือที่การสมรสสิ้นสุดลงด้วยประการอื่นจะทำการสมรสใหม่ได้จนกว่าจะระยะเวลา 310 วัน ได้ผ่านพ้นไปนับตั้งแต่วันสิ้นสุดแห่งการสมรส หากแม้ฝ่ายหญิงฝ่าฝืนข้อห้ามนี้ การสมรสดังกล่าวยังคงมีผลสมบูรณ์ และกฎหมายให้สันนิษฐานว่าเด็กที่คลอดภายใน 310 วันนับตั้งแต่วันที่การสมรสสิ้นสุดลงเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของชายที่เป็นสามีคนใหม่

ชายหญิงที่อยู่กินด้วยกันโดยมิได้จดทะเบียนสมรสกันถือว่าไม่มีการสมรสเกิดขึ้น จึงไม่มีประเด็นใดต้องไปพิจารณาถึงการสมรสว่าจะตกเป็นโมฆะหรือโมหียะ

ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยา

ในการอยู่ร่วมกันนี้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างกันได้ 2 ลักษณะ คือ

1. ความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างสามีภริยา

1.1 ต้องอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยาหมายความว่าต้องกินอยู่หลับนอนในเรือนเดียวกัน และมีความสัมพันธ์ทางประเวณีกัน หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ใช้ชีวิตดังกล่าวหรือบกพร่องในความสัมพันธ์ส่วนตัว อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

ข้อยกเว้นสำหรับกรณีที่ไม่ต้องอยู่ร่วมกันได้แก่กรณีที่การอยู่ร่วมกันจะเป็นอันตรายแก่กายหรือจิตใจหรือทำลายความผาสุกอย่างมากของสามีหรือภริยา ฝ่ายที่ต้องรับอันตรายหรือความเสียหายอาจร้องต่อศาลขอให้อนุญาตให้ตนอยู่ต่างหากในระหว่างเหตุนั้นๆ ยังมีอยู่ได้

1.2 สามีภริยาต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถและฐานะแห่งตน หน้าที่เป็นหน้าที่ทั้งสองฝ่าย หาใช่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ โดยพิจารณาความสามารถในการทำงานหารายได้ตลอดจนฐานะในทางทรัพย์สินของแต่ละฝ่าย หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอยู่ในฐานะและมีความสามารถที่จะช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูได้ แต่ไม่ปฏิบัติอาจถึงขนาดถูกฟ้องหย่าได้

1.3 หน้าที่การเป็นผู้อุปการะหรือผู้พิทักษ์ของคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งในกรณีที่ฝ่ายหนึ่งถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ เป็นหน้าที่ตามกฎหมาย ด้วยเหตุที่เป็นคู่สมรสย่อมมีความใกล้ชิดในทางส่วนตัวและรู้จักกิจการทรัพย์สินในระหว่างกันเป็นอย่างดีจึงมีความเหมาะสมอย่างยิ่งในการทำหน้าที่เป็นผู้อุปการะหรือผู้พิทักษ์ แล้วแต่กรณี

2. ความสัมพันธ์ทางทรัพย์สิน

เบื้องต้นที่ต้องทำความเข้าใจก็คือ การแบ่งแยกประเภทของทรัพย์สินออกเป็นสิน

ส่วนตัวและสินสมรส เนื่องจากมีผลต่อคู่สมรสเมื่อการสมรสสิ้นสุดลงไม่ว่าด้วยการตาย การหย่า หรือศาลพิพากษาให้เพิกถอน

นอกจากนี้ความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยาอาจกำหนดเป็นพิเศษโดยสัญญาก่อนสมรสหรือสัญญาระหว่างสมรสได้อีกด้วย

สินส่วนตัว ได้แก่ทรัพย์สินดังต่อไปนี้

1. ที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีอยู่ก่อนสมรส กล่าวคือทรัพย์สินทุกชนิดที่ชายหญิงมีอยู่หรือได้มาก่อนวันจดทะเบียนสมรส

2. ที่เป็นเครื่องใช้สอยส่วนตัว เครื่องแต่งกาย หรือเครื่องประดับกายตามควรแก่ฐานะ หรือเครื่องมือเครื่องใช้จำเป็นในการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แม้ทรัพย์สินดังระบุนี้จะได้มาหลังวันจดทะเบียนสมรสก็ต้องถือว่าเป็นสินส่วนตัวของฝ่ายนั้น เช่น เครื่องทองรูปพรรณ เครื่องเพชรและเครื่องประดับอื่นๆ คือ สร้อยคอ สร้อยข้อมือ แหวน เข็มขัดนาฬิกา ซึ่งเป็นของภริยามีราคาไม่มากนักเป็นเครื่องประดับกายตามควรแก่ฐานะแม้ได้มาโดยสามีเป็นผู้หามาให้ หรือภริยาหามาเองในระหว่างสมรสก็ยังคงเป็นสินส่วนตัวของภริยา

3. ที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้มาระหว่างสมรสโดยการรับมรดกหรือโดยการให้โดยเสน่หา แม้จะเป็นการได้มาในระหว่างสมรส แต่กฎหมายก็ให้ถือเป็นสินส่วนตัวของฝ่ายที่ได้มา ทั้งนี้โดยมีเหตุผลว่าการได้รับทรัพย์สินมาในลักษณะนี้ ผู้ให้และผู้รับย่อมจะต้องมีความผูกพันกันไม่ทางสายโลหิตก็ทางมิตร เหตุนี้หากไม่ได้รับไว้เป็นอย่างอื่นในพินัยกรรมหรือหนังสือยกให้ผู้ให้ยอมเจตนาให้ผู้รับเป็นทรัพย์สินส่วนตัวมากกว่า

4. ที่เป็นของหมั้น ของหมั้นยอมตกเป็นสิทธิแก่หญิงเมื่อได้ทำการหมั้นแล้ว และตกเป็นสิทธิแก่หญิงในฐานะที่เป็นสินส่วนตัว

คู่สมรสฝ่ายใดเป็นเจ้าของสินส่วนตัวก็มีอำนาจจัดการสินส่วนตัวของตนไปได้โดยลำพัง คู่สมรสอีกฝ่ายไม่มีอำนาจเข้าเกี่ยวข้อง

สินสมรส ได้แก่ทรัพย์สินดังต่อไปนี้

1. ทรัพย์สินที่คู่สมรสได้มาระหว่างสมรส กล่าวคือทรัพย์สินทุกชนิดหลังที่คู่สมรสได้มาหลังวันจดทะเบียนสมรสไม่ว่าจะเป็นเงินเดือน โบนัส เบี้ยเลี้ยง เงินรางวัลที่ได้หรือจากการถูกลีดเดอร์

2. ทรัพย์สินที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้มาระหว่างสมรสโดยพินัยกรรมหรือโดยการให้เป็นหนังสือเมื่อพินัยกรรมหรือหนังสือยกให้ระบุว่าสินสมรสต้องมีการระบุชัดแจ้งในพินัยกรรมหรือในเอกสารการให้ระบุให้ทรัพย์สินนั้นเป็นสินสมรส

3. ดอกผลของสินส่วนตัว เป็นผลของกฎหมายครอบครัวอันมีลักษณะพิเศษ โดยปกติเจ้าของทรัพย์สินย่อมมีสิทธิได้ดอกผลจากทรัพย์สินที่ตนเองเป็นเจ้าของอยู่ แต่ที่กฎหมายกำหนดเช่นนี้ก็เพื่อให้คู่สมรสแต่ละฝ่ายสละส่วนที่เกินจากทรัพย์สินส่วนตัวมาเป็นกองกลางเพื่อใช้จ่ายในครอบครัวร่วมกันให้กองสินสมรสเพิ่มมากขึ้น

นิติกรรมบางประเภทเกี่ยวกับสินสมรส สามีภริยาต้องจัดการร่วมกันหรือได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่งตามมาตรา 1476 ดังต่อไปนี้

- (1) ขาย แลกเปลี่ยน ขายฝาก ให้เช่าซื้อ จำนอง ปลดจำนอง หรือโอนสิทธิจำนอง ซึ่งอสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์ที่อาจจำนองได้
- (2) ก่อตั้งหรือกระทำให้สิ้นสุดลงทั้งหมดหรือบางส่วนซึ่งภาระจำยอม สิทธิอาศัย สิทธิเหนือพื้นดิน สิทธิเก็บกิน หรือ ภาระติดพันในอสังหาริมทรัพย์
- (3) ให้เช่าอสังหาริมทรัพย์เกิน 3 ปี
- (4) ให้กู้ยืม
- (5) ให้โดยเสนาหา เว้นแต่การให้ที่พอควรแก่ฐานะานุรูปของครอบครัวเพื่อการกุศลเพื่อการสังคม หรือตามหน้าที่ศีลธรรมจรรยา
- (6) ประนีประนอมยอมความ
- (7) มอบข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการวินิจฉัย
- (8) นำทรัพย์สินไปเป็นประกันหรือหลักประกันต่อเจ้าหน้าที่พนักงานหรือศาล

การจัดการสินสมรสนอกจากกรณีที่บัญญัติไว้ในวรรคหนึ่งสามีหรือภริยาจัดการได้โดยมิต้องได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่ง

ดังนั้นจะเห็นได้ว่ากฎหมายกำหนดให้คู่สมรสจัดการร่วมกันหรือได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่งในนิติกรรมบางประเภทเกี่ยวกับสินสมรส แต่หากเป็นกรณีนอกเหนือที่กำหนดไว้ในมาตรา 1476 คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งย่อมสามารถจัดการสินสมรสนั้นได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่งแต่อย่างใด

แต่หากได้กระทำนิติกรรมดังกล่าวข้างต้นนี้ไปโดยไม่ขอความยินยอมคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง อาจขอให้ศาลเพิกถอนได้ ตาม (มาตรา 1480) แต่หากไม่ต้องการเพิกถอนก็อาจให้สัตยาบันแก่นิติกรรมนั้น นิติกรรมนั้นก็สมบูรณ์

หนี้สินของสามี ภริยา

หนี้สินของสามีภริยามี 3 ประเภท คือ

1. หนี้สินระหว่างสามีภริยาโดยสามีภริยาอาจมีหนี้สินต่อกันไม่ว่าก่อนหรือหลังการสมรสซึ่งจะต้องชดใช้ซึ่งกันและกันเหมือนกับการที่บุคคลทั่วไปมีหนี้ต่อกัน
2. หนี้ส่วนตัว ต่างฝ่ายอาจมีหนี้ส่วนตัวไม่ว่าจะมีมาก่อนหรือหลังการสมรส การชดใช้หนี้ส่วนตัวจะต้องชดใช้จากทรัพย์สินส่วนตัวของตนก่อน เมื่อไม่พอจึงชำระด้วยสินสมรสที่เป็นส่วนของตน
3. หนี้ร่วมระหว่างสามีภริยา หนี้ที่สามีภริยาเป็นลูกหนี้ร่วมกันให้รวมถึงหนี้ที่สามีหรือภริยาก่อให้เกิดขึ้นในระหว่างสมรสดังต่อไปนี้

3.1 หนี้เกี่ยวกับการจัดการบ้านเรือนและจัดหาสิ่งจำเป็นสำหรับครอบครัว การอุปการะเลี้ยงดูตลอดถึงการรักษาพยาบาลบุคคลในครอบครัวและการศึกษาของบุตรตามสมควรแก่สภาพ

3.2 หนี้ที่เกี่ยวข้องกับสินสมรส เช่นหนี้ในการซ่อมบ้านพักอาศัยที่เป็นสินสมรส หนี้เพื่อไปไถ่ถอนจำนองที่ดินอันเป็นสินสมรส

3.3 หนี้ที่เกิดขึ้นเนื่องจากการงานซึ่งสามีภริยาทำด้วยกัน เช่นสามีภริยามีอาชีพค้าขายสามีกู้เงินมาลงทุนเพิ่ม

3.4 หนี้ที่สามีภริยาก่อขึ้นเพื่อประโยชน์ของตนฝ่ายเดียวแต่อีกฝ่ายหนึ่งให้สัตยาบันเป็นหนี้ที่ฝ่ายหนึ่งก่อขึ้นเป็นส่วนเพื่อประโยชน์ของตนเพียงฝ่ายเดียว แต่อีกฝ่ายหนึ่งให้ความยินยอมถือเป็นหนี้ร่วมที่ทั้งสองฝ่ายต้องรับผิดชอบร่วมกัน การให้สัตยาบันในหนี้ที่อีกฝ่ายหนึ่งก่อขึ้นเพื่อประโยชน์ของตนฝ่ายเดียวอาจทำด้วยวาจาหรือทำเป็นหนังสือก็ได้

เมื่อสามีภริยาเป็นลูกหนี้ร่วมกันให้ชำระจากสินสมรสและสินส่วนตัวของทั้งสองฝ่าย ซึ่งเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกชำระหนี้จากสินส่วนตัวของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจนครบจำนวนหนี้ โดยไม่จำเป็นต้องเรียกเอาจากสินสมรสก็ได้หรือจะเรียกชำระหนี้เอาจากสินสมรสก่อนเมื่อไม่พอจึงเอาจากสินส่วนตัวของทั้งสองฝ่ายก็ได้

สัญญาก่อนสมรสและสัญญาระหว่างสมรส

1. สัญญาก่อนสมรส

1.1 ชายหญิงต้องทำสัญญาก่อนสมรสในเรื่องเกี่ยวกับทรัพย์สินเท่านั้นจะทำเรื่องอื่นไม่ได้ โดยอาจทำสัญญาก่อนสมรสกำหนดให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้จัดการสินสมรสในกิจการที่สำคัญๆ

1.2 ชายหญิงต้องทำสัญญาก่อนสมรส ก่อนหรืออย่างช้าในขณะจดทะเบียนสมรสจะทำหลังจากสมรสแล้วไม่ได้

1.3 ข้อความในสัญญาก่อนสมรส ต้องไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

1.4 แบบของสัญญาก่อนสมรสต้องจดแจ้งไว้ในทะเบียนสมรสในขณะจดทะเบียนสมรสหรือทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อคู่สมรสและพยานอย่างน้อยสองคนแนบไว้ท้ายทะเบียนสมรส โดยสัญญาก่อนสมรสนี้จะเปลี่ยนแปลงเพิกถอนไม่ได้ นอกจากศาลจะอนุญาต

1.5 ชายหญิงจะทำสัญญาก่อนสมรสไว้หรือไม่ก็ได้โดยหากคู่สมรสมิได้ทำสัญญาดกกลงกันเป็นอย่างอื่นก็ให้ใช้บังคับตามที่กฎหมายครอบครัวบัญญัติไว้

1.6 สัญญาก่อนสมรสเมื่อทำขึ้นแล้วจะใช้บังคับกันในระหว่างสมรสเท่านั้น ดังนั้นหากไม่มีการสมรส หรือต่อมาหย่าขาดจากกันสัญญาก่อนสมรสจะไม่มีผลใช้บังคับ

2. สัญญาระหว่างสมรส

2.1 ชายหญิงอาจทำสัญญาใดๆ ทางทรัพย์สินต่อกันในระหว่างมีการสมรสเหมือนกับบุคคลอื่นๆ ทำสัญญากันได้ เช่นสามียกที่ดินส่วนตัวของตนให้ภรรยา ดังนั้นสัญญาให้โดยเสน่หานี้ก็คือสัญญาระหว่างสมรส

2.2 สัญญาระหว่างสมรสนี้กฎหมายอนุญาตให้มีการบอกล้างได้และต้องบอกล้างเสียในเวลาใดเวลาหนึ่งที่ยังเป็นสามีภริยากันอยู่หรือภายในกำหนดหนึ่งปีนับแต่วันที่ขาดจากการเป็นสามีภริยากัน เมื่อบอกล้างแล้วย่อมถือว่าไม่เคยมีสัญญาต่อกันเลย

2.3 การบอกล้างสัญญาระหว่างสมรสต้องไม่กระทบถึงสิทธิของบุคคลภายนอกผู้ทำการโดยสุจริต

การสิ้นสุดการสมรส

ในการสิ้นสุดการสมรสเกิดขึ้นได้โดยความตาย ศาลพิพากษาเพิกถอน และการหย่า โดยการหย่ามี 2 วิธี คือ

1. หย่าโดยความยินยอม เมื่อสมรสกันไปแล้วหากสามารถตกลงแยกทางกันกฎหมายก็อนุญาตให้ตกลงหย่าขาดจากกันได้เพียงแต่กฎหมายบังคับให้ต้องทำเป็นหนังสือ และมีพยานลงลายมือชื่ออย่างน้อยสองคนจากนั้นก็นำไปจดทะเบียนหย่า

2. การหย่าโดยคำพิพากษาของศาล กรณีที่คู่สมรสตกลงหย่ากันไม่ได้และมีเหตุเกิดแก่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตามที่กำหนดไว้ใน (มาตรา 1516) มีเหตุฟ้องหย่าหลายประการดังนี้

2.1 สามีอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องหญิงอื่นจนภริยา หรือภริยามีชู้ อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

2.2 สามีหรือภริยาประพฤติชั่วไม่ว่าความชั่วนั้นจะเป็นความผิดอาญาหรือไม่ ถ้าเป็นเหตุให้อีกฝ่าย

2.2.1 ได้รับความอับอายขายหน้าอย่างร้ายแรง

2.2.2 ได้รับความดูถูกเกลียดชัง เพราะเหตุที่คงเป็นสามีหรือภริยาของฝ่ายที่ประพฤติชั่วอยู่ต่อไปหรือ

2.2.3 ได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อนเกินควรในเมื่อเอาสภาพฐานะและความเป็นอยู่ร่วมกันฉันสามีภริยามาคำนึงประกอบอีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

2.3 สามีหรือภริยาทรามาร่างกายหรือจิตใจหรือหมิ่นประมาทหรือเหยียดหยามอีกฝ่ายหนึ่งหรือบุพการีของอีกฝ่ายหนึ่งอย่างร้ายแรง อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

- 2.4 สามีหรือภริยาจงใจละทิ้งร้างอีกฝ่ายหนึ่งเกิน 1 ปี อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้
- 2.5 สามีหรือภริยาต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกและได้ถูกจำคุกเกิน 1 ปี ในความผิดที่อีกฝ่ายหนึ่งมิได้มีส่วนก่อให้เกิดการกระทำความผิดและการเป็นสามีหรือภริยากันต่อไปจะเป็นเหตุให้อีกฝ่ายหนึ่งได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อนเกินควร อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้
- 2.6 สามีและภริยาสมัครใจแยกกันอยู่เพราะเหตุที่ไม่อาจอยู่ร่วมกันฉันสามีภริยาได้โดยปกติสุขตลอดมาเกิน 3 ปี หรือแยกกันตามคำสั่งของศาลเป็นเวลาเกิน 3 ปี
- 2.7 สามีหรือภริยาถูกศาลสั่งให้สาบสูญหรือไปจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่เป็นเวลาเกิน 3 ปี โดยไม่มีใครทราบแน่ว่าเป็นตายร้ายดีอย่างไร อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้
- 2.8 สามีหรือภริยาไม่ได้ให้ความช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูอีกฝ่ายหนึ่งตามสมควรหรือทำการปฏิบัติต่อการเป็นสามีหรือภริยากันอย่างร้ายแรง จนทำให้อีกฝ่ายหนึ่งเดือดร้อนอีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้
- 2.9 สามีหรือภริยามีวิกลจริตตลอดมาเกิน 3 ปี และความวิกลจริตนั้นมีลักษณะยากจะหายได้ กับความวิกลจริตถึงขนาดจะทนอยู่ร่วมกันฉันสามีภริยาต่อไปไม่ได้ อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้
- 2.10 สามีหรือภริยาผิดพันกันที่ทําไว้เป็นหนังสือในเรื่องความประพฤติอีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้
- 2.11 สามีหรือภริยาเป็นโรคติดต่ออย่างร้ายแรงเป็นภัยแก่อีกฝ่ายหนึ่ง และโรคนั้นมีลักษณะเรื้อรังไม่มีทางที่จะหายได้ อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้
- 2.12 สามีหรือภริยามีสภาพร่างกายทำให้สามีหรือภริยาไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

บิดามารดาและบุตร

สิทธิและหน้าที่ของบิดามารดาและบุตร

1. สิทธิหน้าที่ของบุตรที่มีต่อบิดามารดา
 - 1.1 สิทธิในการใช้ชื่อสกุล
 - 1.2 มีสิทธิได้รับการอุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษาจากบิดามารดาและในทำนองเดียวกันบุตรมีหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา
 - 1.3 ห้ามฟ้องบุพการี บุตรจะฟ้องบุพการีของตนคือ บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ทวด ไม่ได้ไม่ว่าจะฟ้องเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญา และไม่ว่าจะฟ้องด้วยตนเองหรือฟ้องโดยผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้แทนอย่างอื่น แต่การฟ้องบุพการีในฐานะอื่นมิใช่พิพาทกันระหว่างบุพการีกับผู้สืบสันดานย่อมฟ้องได้ ไม่เป็นคดีอุทลุม

1.4 บุตรมีสิทธิรับมรดกของบิดามารดาในฐานะผู้สืบสันดานซึ่งเป็นทายาทโดยชอบธรรมลำดับแรก

2. สิทธิหน้าที่ของบิดามารดาที่มีต่อบุตร

2.1 มีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่บุตร

2.2 มีสิทธิรับมรดกของบุตรโดยเป็นทายาทโดยธรรม

2.3 มีอำนาจปกครองบุตร เช่นกำหนดที่อยู่ของบุตร ทำโทษบุตรได้ตามสมควรเพื่อว่ากล่าวสั่งสอน หรือเรียกบุตรคืนจากบุคคลอื่นซึ่งกักบุตรของตนไว้โดยมิชอบด้วยกฎหมาย

ผู้ใช้อำนาจปกครองเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของบุตรผู้เยาว์มีอำนาจในการจัดการทรัพย์สินของบุตรด้วย

บุตรชอบด้วยกฎหมายเท่านั้นมีสิทธิหน้าที่ต่อบิดามารดาที่ชอบด้วยกฎหมายของตน บุตรนอกสมรสโดยทั่วไปไม่มีสิทธิหน้าที่ต่อบิดาที่แท้จริง แต่กฎหมายให้สิทธิแก่บุตรนอกสมรสที่จะรับมรดกของบิดาได้ หากบิดาได้รับรองบุตรนั้นแล้วโดยพฤติการณ์

โดยปกติผู้เยาว์จะอยู่ใต้อำนาจปกครองของบิดามารดา แต่หากผู้เยาว์นั้นไม่มีบิดามารดาหรือบิดามารดาถูกถอนสิทธิปกครองเสียแล้ว ศาลจะมีคำสั่งตั้งผู้ปกครองซึ่งผู้ปกครองมีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูแทนและให้การศึกษาตามสมควรแก่ผู้เยาว์โดยผู้ปกครองมีหน้าที่คล้ายกับบิดามารดา ผู้ใช้อำนาจปกครอง คือเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้เยาว์ มีอำนาจกระทำการใดๆ แทนผู้เยาว์ รวมทั้งการจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์ได้ตามสมควรเพื่อว่ากล่าวสั่งสอนและเรียกผู้เยาว์คืนจากบุคคลอื่นซึ่งไม่มีสิทธิกักตัวผู้เยาว์ไว้ เป็นต้น

บุตรบุญธรรม

เงื่อนไขทางด้านผู้รับบุตรบุญธรรม

1. ตามมาตรา 1598/19 กำหนดว่า บุคคลที่จะรับบุคคลอื่นเป็นบุตรบุญธรรมได้นั้นต้องมีอายุแก่กว่าผู้ที่จะเป็นบุตรบุญธรรม

2. ความยินยอมจากคู่สมรส ผู้ที่จะรับบุตรบุญธรรมหากมีคู่สมรสจะต้องได้รับความยินยอมจากคู่สมรสก่อนที่จะรับบุตรบุญธรรม เว้นแต่คู่สมรสของตนไม่สามารถให้ความยินยอมได้หรือไปเสียจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่และหาตัวไม่พบเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี ต้องขอให้ศาลมีคำสั่งอนุญาตแทน

เงื่อนไขทางด้านบุตรบุญธรรม

1. อายุ กฎหมายไม่ได้กำหนดอายุขั้นต่ำหรือขั้นสูงไว้ โดยตามมาตรา 1598/19 บุตรบุญธรรมจะต้องอ่อนกว่าผู้รับบุตรบุญธรรมอย่างน้อย 15 ปี

2. ความยินยอม พิจารณาได้ดังนี้

2.1 ผู้ที่จะเป็นบุตรบุญธรรม หากยังเป็นผู้เยาว์จะต้องได้รับความยินยอมจากบิดาและมารดาของตนเอง

2.2 ผู้ที่จะเป็นบุตรบุญธรรมหากมีอายุไม่ต่ำกว่า 15 ปี ผู้นั้นต้องให้ความยินยอมด้วยตามมาตรา 1598/20

2.3 กรณีผู้เยาว์ที่ถูกทอดทิ้ง หรือมิได้ถูกทอดทิ้ง และอยู่ในความดูแลของสถานสงเคราะห์เด็ก ต้องได้รับความยินยอมจากสถานสงเคราะห์เด็กโดยไม่จำเป็นต้องไปขอความยินยอมจากบิดามารดาของผู้เยาว์ ตามมาตรา 1598/22

2.4 ผู้ที่จะเป็นบุตรบุญธรรมถ้ามีคู่สมรสอยู่จะต้องได้รับความยินยอมจากคู่สมรสก่อน เว้นแต่คู่สมรสนั้นไม่อาจให้ความยินยอมได้หรือไปเสียจากภูมิสำเนา หรือถิ่นที่อยู่และหาตัวไม่พบเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี โดยคู่สมรสฝ่ายแรกต้องร้องขอให้ศาลสั่งให้อนุญาตแทนการให้ความยินยอมนั้น

ผลของการรับบุตรบุญธรรม

เมื่อการรับบุตรบุญธรรมมีผลสมบูรณ์ตามกฎหมายแล้วสิทธิและหน้าที่ระหว่างผู้รับบุตรบุญธรรมและบุตรบุญธรรมย่อมเป็นไปตามที่มาตรา 1598/28 กล่าวคือบุตรบุญธรรมย่อมมีฐานะเช่นเดียวกับบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของผู้รับบุตรบุญธรรม และให้นำบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของบิดามารดาและบุตรมาใช้บังคับแก่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทั้งสองโดยอนุโลม บุตรบุญธรรมจึงมีสิทธิใช้นามสกุลของผู้รับบุตรบุญธรรมมีสิทธิได้รับการอุปการะเลี้ยงดูและการศึกษาและในทำนองเดียวกันก็มีหน้าที่ต่อผู้รับบุตรบุญธรรมเช่นเดียวกันกับหน้าที่ต่อบิดามารดาโดยกำเนิดของตน

กฎหมายว่าด้วยมรดก

มรดกคือ

มรดก ตามกฎหมาย มาตรา 1600 หมายถึงทรัพย์สินทุกชนิดของผู้ตายตลอดทั้งสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบต่างๆ ด้วย เว้นแต่ตามกฎหมายหรือว่าโดยสภาพแล้วเป็นการเฉพาะตัวของผู้ตายโดยแท้ อาจแยกพิจารณาได้ดังนี้

1. **ทรัพย์สิน** คือวัตถุที่มีรูปร่างรวมทั้งวัตถุไม่มีรูปร่าง ซึ่งมีราคาและอาจถือเอาได้ วัตถุที่มีรูปร่าง เช่น ที่ดิน บ้านเรือน รถยนต์ เงินตรา เป็นต้น ส่วนวัตถุที่ไม่มีรูปร่าง ได้แก่สิทธิทั้งหลาย ซึ่งมีราคาและอาจถือเอาได้ เช่นสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ของเจ้าหนี้ตามสัญญากู้ยืมเงิน ลิขสิทธิ์ สิทธิในเครื่องหมายการค้า

2. **สิทธิที่จะเป็นมรดกและตกทอดไปยังทายาทได้** ต้องเป็นสิทธิที่มีราคาและอาจถือเอาได้ ซึ่งเป็นทรัพย์สินที่ไม่มีรูปร่างดังจะได้กล่าวต่อไปในเรื่องทรัพย์สิน

3. **หน้าที่และความรับผิดชอบต่าง ๆ** ซึ่งส่วนมากจะเป็นความผูกพันในเรื่องหนี้สินซึ่งผู้ตายได้ทำไว้ เช่น หน้าที่ในการชำระหนี้เงินกู้

แม้ว่าทายาทมีหน้าที่จะต้องรับผิดชอบในสิ่งที่ตนไม่ได้ก่อขึ้นมาดังกล่าวก็นั่น แต่ทายาทก็ไม่ต้องรับผิดชอบเกินกว่าทรัพย์สินมรดกที่ตกทอดแก่ตน กล่าวคือแม้จำนวนหนี้สินของผู้ตายจะมีจำนวนสูงกว่ามรดกที่ตนได้รับทายาทก็ไม่จำเป็นต้องเอาทรัพย์สินส่วนของตนไปชำระ

4. **สิทธิหน้าที่หรือความรับผิดชอบของผู้ตายที่จะตกทอดไปยังทายาทดังกล่าวนั้น** ตามกฎหมายหรือโดยสภาพแล้วต้องมิใช่เป็นการเฉพาะตัวของผู้ตาย

ที่ว่าเป็นการเฉพาะตัวตามกฎหมาย หมายถึงเป็นสิทธิ หน้าที่ หรือความรับผิดชอบ ซึ่งมีกฎหมายบัญญัติว่าไม่ตกทอดไปยังทายาท เช่น สิทธิอาศัย สิทธิเก็บกิน

ส่วนที่ว่าเป็นการเฉพาะตัวโดยสภาพ หมายถึงเป็นสิทธิหน้าที่หรือความรับผิดชอบซึ่งผู้ตายมีต้องกระทำหรือต้องรับผิดชอบด้วยตนเอง โดยสภาพไม่อาจโอนไปให้ผู้อื่นกระทำหรือรับผิดชอบแทนไม่ได้ ซึ่งได้แก่สิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบอันเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติเฉพาะตัวของเจ้ามรดก เช่น สิทธิตามสัญญาเช่า ผู้ให้เช่าย่อมพึงเล็งถึงคุณสมบัติของผู้เช่า เมื่อผู้เช่าตายสิทธิในการเช่าทรัพย์สินไม่เป็นมรดกตกทอดแก่ทายาท

การตกทอดของมรดก

1. เจ้ามรดกตาย

การตายของเจ้ามรดกหมายถึง การตายโดยธรรมชาติ กล่าวคือ หัวใจหยุดเต้น และสมองไม่ทำงาน ส่วนสาเหตุที่ทำให้เจ้ามรดกต้องตายนี้อาจเป็นเพราะเหตุใดๆ ก็ได้ เช่น แก่ตาย เป็นโรคตาย ประสบอุบัติเหตุตาย หรือถูกทำร้ายตาย

2. เจ้ามรดกถูกศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญ

ศาลจะมีคำสั่งให้ผู้ใดเป็นคนสาบสูญได้ก็ต่อเมื่อมีคำร้องขอต่อศาลซึ่งเหตุที่จะยก

1. เหตุปกติ

เมื่อบุคคลไปจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ และไม่มีใครรู้แน่ว่าบุคคลนั้นยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ตลอดระยะเวลาห้าปี

2. เหตุพิเศษ

2.1) เมื่อบุคคลใดได้ไปในการรบหรือสงคราม และไม่มีใครรู้แน่ว่าบุคคลนั้นยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ตลอดระยะเวลาสองปี นับแต่วันที่การรบหรือสงครามสิ้นสุดลง

2.2) เมื่อบุคคลได้เดินทางไปโดยยานพาหนะแล้วยานพาหนะนั้นอัปปาง ถูกทำลายหรือสูญหายไป และไม่มีใครรู้แน่ว่าบุคคลนั้นยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ตลอดระยะเวลาสองปี นับแต่วันที่ยานพาหนะที่บุคคลนั้นเดินทางอัปปาง หรือถูกทำลายหรือสูญหายไป

2.3) เมื่อบุคคลใดตกอยู่ในอันตรายแห่งชีวิตนอกจากที่ระบุไว้ในข้อ 2.1) หรือ 2.2) แล้วไม่มีใครรู้แน่ว่าบุคคลนั้นยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ตลอดระยะเวลาสองปี นับแต่วันที่อันตรายแก่ชีวิตดังกล่าวได้ผ่านพ้นไป

ผู้มีสิทธิรับมรดก

ผู้มีสิทธิรับมรดกของเจ้ามรดกตามกฎหมาย แบ่งได้ 3 ประเภท

1. ทายาท
2. วัด
3. แผ่นดิน

1. ทายาท ได้แก่

1.1 ทายาทโดยธรรม

ทายาทโดยธรรมคือผู้มีสิทธิรับมรดกของเจ้าของมรดกโดยผลของกฎหมาย กล่าวคือ ในกรณีที่เจ้ามรดกตายโดยไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้หรือทำไว้แต่พินัยกรรมนั้นไม่มีผลไม่ว่าด้วยเหตุใด ๆ กฎหมายก็จะกำหนดว่าใครบ้างเป็นทายาทซึ่งมีสิทธิที่จะรับมรดกของเจ้ามรดกดังกล่าวอันได้แก่ ญาติของผู้ตายและคู่สมรสของผู้ตาย

ทายาทโดยธรรมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท

1. ทายาทโดยธรรมที่เป็นญาติ

ทายาทโดยธรรมที่เป็นญาติตามกฎหมายมี 6 ลำดับ แต่ละลำดับมีสิทธิรับมรดกก่อนหลังเรียงลำดับดังนี้

1. ผู้สืบสันดาน
2. บิดามารดา
3. พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน
4. พี่น้องร่วมบิดาหรือมารดาเดียวกัน
5. ปู่ ย่า ตา ยาย
6. ลุง ป้า น้า อา

ทายาทโดยธรรมที่เป็นญาติหกลำดับดังกล่าวแยกพิจารณาได้ดังนี้

1. ผู้สืบสันดาน

ผู้สืบสันดาน หมายถึงผู้สืบเชื้อสายโดยตรงลงมาทุกชั้นของเจ้ามรดกซึ่ง ได้แก่ บุตร หลาน เหลน ลื้อ ของเจ้ามรดก แต่กรณีผู้สืบสันดานต่างชั้นกัน ตามกฎหมายบุตรของเจ้ามรดกเป็นผู้สืบสันดานชั้นสนิทที่สุดจึงตัดผู้สืบสันดานในชั้นถัดไป แต่ผู้สืบสันดานในชั้นถัดไปนั้นยังอาจมีสิทธิรับมรดกของเจ้าของมรดกได้ก็แต่โดยอาศัยสิทธิในการรับมรดกแทนที่หรือการสืบมรดกเท่านั้น

สำหรับบุตร หมายถึงบุตรที่ชอบด้วยกฎหมาย ถ้าเจ้ามรดกเป็นบิดา บุตรนั้นต้องเกิดจากบิดามารดาซึ่งได้จดทะเบียนสมรสกัน แต่ถ้ามารดาเป็นเจ้าของมรดก แม้มารดากับบิดาจะมีได้จดทะเบียนสมรสกัน บุตรนั้นก็จะเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของมารดา

บุตรยังรวมถึงบุตรบุญธรรมของเจ้ามรดกด้วย ซึ่งบุตรบุญธรรมดังกล่าว ต้องได้จดทะเบียนตามกฎหมายแล้วด้วยและรวมถึงบุตรนอกกฎหมายในกรณีที่บิดามารดามีได้จดทะเบียนสมรสกันแต่บิดามีพฤติการณ์รับรอง เช่น ให้ใช้นามสกุล แจ้งเกิดในสูติบัตรว่าเป็นบิดา ดังนี้บุตรนั้นย่อมเป็นบุตรนอกกฎหมายที่บิดารับรองและจึงมีสิทธิรับมรดก หากเป็นเพียงบุตรนอกกฎหมายและบิดาไม่มีพฤติการณ์รับรองย่อมไม่มีสิทธิรับมรดกเลย

2. บิดามารดา

บิดา มารดา หมายถึงบิดามารดาที่ชอบด้วยกฎหมายของเจ้ามรดก ถ้าเป็นบิดาเจ้ามรดกบิดาต้องไปจดทะเบียนสมรสกับมารดาของเจ้ามรดก แต่ถ้าเป็นมารดาของเจ้ามรดก แม้มารดากับบิดาไม่ได้จดทะเบียนสมรสกัน มารดาก็ย่อมเป็นมารดาที่ชอบด้วยกฎหมายของเจ้ามรดกเสมอ

บิดามารดานี้ ไม่หมายรวมถึงผู้รับบุตรบุญธรรม ซึ่งกฎหมายไม่ถือเป็นทายาทโดยธรรมในลำดับที่ 2 ของบุตรบุญธรรมและไม่มีสิทธิรับมรดกของเจ้าของมรดกซึ่งเป็นบุตรบุญธรรมของตน

3. พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน

พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน หมายถึงพี่น้องซึ่งเกิดมาจากบิดามารดาที่ชอบด้วยกฎหมายคนเดียวกับเจ้ามรดก

4. พี่น้องร่วมบิดาหรือร่วมมารดาเดียวกัน

พี่น้องร่วมบิดาหรือร่วมมารดาเดียวกัน หมายถึงพี่น้องซึ่งมีแต่เฉพาะบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายคนเดียวกันกับเจ้ามรดกหรือเป็นพี่น้องซึ่งมีแต่เฉพาะมารดาเดียวกันกับเจ้ามรดก

5. ปู่ ย่า ตา ยาย

ปู่ ย่า หมายถึงบิดามารดาที่ชอบด้วยกฎหมายของบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายของเจ้ามรดก

ตา ยาย หมายถึงบิดามารดาที่ชอบด้วยกฎหมายของมารดาเจ้ามรดก

6. ลุง ป้า น้า อา

ลุง ป้า น้า อา หมายถึงพี่ชาย พี่สาว น้องชาย น้องสาวของบิดาหรือมารดาโดยชอบด้วยกฎหมายของเจ้ามรดก ไม่รวมถึงลูกผู้พี่หรือลูกผู้น้องของบิดาหรือมารดาเจ้ามรดกด้วย

ทายาทโดยธรรมที่เป็นญาติซึ่งมีหลักลำดับดังกล่าวนั้น เป็นเพียงผู้อาจจะมียสิทธิตัวรับมรดกในฐานะทายาทโดยธรรมเท่านั้น มิได้หมายความว่าเมื่อเจ้ามรดกตายแล้ว ทายาทดังกล่าวทุกลำดับมียสิทธิได้รับมรดกของผู้ตายร่วมกัน แต่สิทธิที่จะรับมรดกของทายาทดังกล่าว เป็นไปตามกฎหมายดังนี้

1. ทายาทโดยธรรมลำดับก่อนตัดทายาทในลำดับหลัง

หมายความว่า หากทายาทโดยธรรมลำดับก่อนยังมีชีวิตอยู่หรือมีผู้รับมรดกแทนที่แล้ว ทายาทโดยธรรมในลำดับถัดลงไปจะไม่มีสิทธิรับมรดกของเจ้ามรดก ยกเว้นแต่ผู้สืบสันดานและบิดามารดาของเจ้ามรดกจะไม่ตัดกัน

2. ทายาทโดยธรรมที่เป็นผู้สืบสันดานนั้น เฉพาะบุตรของผู้ตายเท่านั้นเป็นทายาทที่สนิทที่สุด

2. ทายาทโดยธรรมที่เป็นคู่สมรส

คู่สมรส หมายถึงคู่สมรสที่ชอบด้วยกฎหมายของเจ้ามรดก กล่าวคือต้องได้จดทะเบียนสมรสกับเจ้ามรดกมีฐานะเป็นทายาทโดยธรรมที่มีสิทธิรับมรดกของเจ้ามรดกเสมอ ทั้งนี้ไม่ว่าเจ้ามรดกจะมีทายาทโดยธรรมที่เป็นญาติดังกล่าวมาในข้อ 1.1 หรือไม่ก็ตาม

1.2 ทายาทโดยพินัยกรรม

ทายาทโดยพินัยกรรม หมายถึงผู้มีสิทธิรับมรดกตามที่พินัยกรรมได้ระบุไว้ กล่าวคือขณะที่เจ้ามรดกยังมีชีวิตอยู่ เจ้ามรดกได้ทำพินัยกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินของตนไว้ว่า เมื่อตนตายไปแล้วจะยกทรัพย์สินให้แก่ใคร เป็นจำนวนเท่าใด ซึ่งบุคคลจะได้รับทรัพย์สินตามพินัยกรรมนั้นอาจเป็นบุคคลอื่นที่ไม่ได้เป็นญาติของเจ้ามรดกก็ได้

2. วัด

วัดมีสิทธิรับมรดกของภิกษุที่มรณภาพได้ แม้พระภิกษุมิได้ทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินมรดกของตนให้แก่วัดก็ตาม แต่จะต้องประกอบด้วยเงื่อนไข 3 ประการดังนี้

1. มรดกดังกล่าวต้องเป็นทรัพย์สินที่ภิกษุได้มาระหว่างเวลาที่เป็นพระภิกษุอยู่ ถ้าเป็นทรัพย์สินที่ได้มาก่อนบวชเป็นพระภิกษุก็ไม่ใช่เป็นมรดกแก่วัด

2. มรดกดังกล่าวพระภิกษุจะต้องมิได้ทำพินัยกรรมยกให้แก่ผู้ใด และมีได้จำหน่ายไประหว่างที่พระภิกษุยังมีชีวิตอยู่

3. พระภิกษุดังกล่าวจะต้องมีภูมิลำเนาอยู่ที่วัดนั้น

3. แผ่นดิน

ในกรณีที่บุคคลใดถึงแก่ความตายลงโดยบุคคลนั้นไม่มีทายาทโดยธรรมและมีได้ทำพินัยกรรมยกมรดกของตนให้แก่ผู้ใด หรือมิได้ทำพินัยกรรมให้จัดตั้งมูลนิธิโดยใช้มรดกของตนเป็นทรัพย์สินในการดำเนินการของมูลนิธิแล้วมรดกของบุคคลนั้นย่อมตกทอดแก่แผ่นดิน

พินัยกรรม

พินัยกรรมคืออะไร

พินัยกรรม คือการแสดงเจตนาของเจ้ามรดกในเรื่องเกี่ยวกับทรัพย์สินมรดก และกิจการของตนก่อนตาย เพื่อให้การแสดงเจตนา กำหนดการเผื่อตายนั้นมีผลต่อเมื่อตนถึงแก่ความตายแล้ว ซึ่งการแสดงเจตนาดังกล่าวต้องได้ทำตามแบบที่กฎหมายกำหนดไว้

แบบของพินัยกรรม

การทำพินัยกรรมนั้นกฎหมายกำหนดว่าจะทำได้ก็แต่ตามแบบใดแบบหนึ่งดังต่อไปนี้

- 1) พินัยกรรมแบบธรรมดา
- 2) พินัยกรรมแบบเขียนเองทั้งฉบับ
- 3) พินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมือง
- 4) พินัยกรรมแบบเอกสารลับ
- 5) พินัยกรรมแบบทำด้วยวาจา

ผู้ทำพินัยกรรม

บุคคลธรรมดาทั่วๆ ไปสามารถทำพินัยกรรมได้ แต่การทำพินัยกรรมของผู้เยาว์ คนวิกลจริต คนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ สามเณรหรือภริยา กฎหมายได้กำหนดไว้ดังนี้

1. ผู้เยาว์

ผู้เยาว์ทำพินัยกรรมได้เมื่ออายุสิบห้าปีบริบูรณ์หากฝ่าฝืนพินัยกรรมนั้นเป็นโมฆะ กฎหมายกำหนดให้ผู้เยาว์ซึ่งมีอายุสิบห้าปีบริบูรณ์ขึ้นไปทำได้โดยไม่ได้รับความยินยอม

2. คนวิกลจริต

พินัยกรรมซึ่งบุคคลผู้ถูกกล่าวอ้างว่าเป็นคนวิกลจริต แต่ศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถทำขึ้นนั้น จะเสียเปล่าตกเป็นโมฆะก็ต้องเมื่อพิสูจน์ได้ว่าในเวลาทำพินัยกรรมนั้นผู้ทำวิกลจริตอยู่

หากคนวิกลจริตทำพินัยกรรมในขณะที่ไม่มีอาการวิกลจริตพินัยกรรมนั้นมีผลสมบูรณ์

3. คนไร้ความสามารถ

คนวิกลจริต ซึ่งศาลมีคำสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ ซึ่งจะต้องมีผู้อนุบาลซึ่งศาลเป็นผู้ตั้ง แต่ผู้อนุบาลก็ไม่ว่าจะทำพินัยกรรมแทนคนไร้ความสามารถได้ เพราะการทำพินัยกรรมเป็นสิทธิเฉพาะตัว พินัยกรรมซึ่งคนไร้ความสามารถทำขึ้นเป็นโมฆะ

4. คนเสมือนไร้ความสามารถ

คนเสมือนไร้ความสามารถ คือบุคคลที่ไม่สามารถจัดการงานของตนเองได้เนื่องจากกายพิการหรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบหรือเพราะประทุติตนสุรุษสุรายโสเพลเป็นอาชญาหรือเพราะติดสุรายาเมา และสามารถทำการงานของตนเองได้ แต่ในการจัดทำกิจการสำคัญๆ จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากผู้พิทักษ์ซึ่งศาลเป็นผู้ตั้งเสียก่อน

แต่การทำพินัยกรรมของคนเสมือนไร้ความสามารถนั้น ไม่มีกฎหมายห้าม หรือวางเงื่อนไขไว้แต่ประการใด พินัยกรรมที่คนเสมือนไร้ความสามารถทำขึ้นโดยลำพังตนจึงมีผลสมบูรณ์

5. สามีหรือภรรยา

สามีหรือภรรยาไม่มีอำนาจมีพินัยกรรมยกสินสมรสที่เกินกว่าส่วนของตนให้แก่บุคคลอื่นได้ หากฝ่าฝืนพินัยกรรมส่วนที่ยกสินสมรสเกินกว่าส่วนของตนนั้นไม่มีผล

ผู้เขียนและพยานในพินัยกรรม

ผู้เขียนพินัยกรรมและพยานในพินัยกรรมจำเป็นต้องมีในพินัยกรรมแบบธรรมดาพินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมือง พินัยกรรมแบบเอกสารลับและพินัยกรรมแบบทำด้วยวาจา ส่วนพินัยกรรมแบบเขียนเองทั้งฉบับผู้ทำพินัยกรรมเป็นผู้เขียนเองโดยไม่ต้องมีพยาน ผู้เขียนพินัยกรรม และพยานในพินัยกรรม รวมทั้งคู่สมรสของบุคคลนั้นๆ จะเป็นผู้รับทรัพย์ตามพินัยกรรมไม่ได้ นอกจากนั้นแล้วนายอำเภอผู้ทำหน้าที่จัดข้อความในพินัยกรรมแบบทำด้วยวาจา กฎหมายให้ถือว่าเป็นผู้เขียนพินัยกรรมด้วย

การสูญเสียสิทธิรับมรดก

ทายาทโดยธรรมและทายาทโดยพินัยกรรมอาจสูญเสียสิทธิในการรับมรดกได้ด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

1. ถูกตัดมรดกให้รับมรดก
2. ถูกกำจัดมรดกให้รับมรดก
3. สละมรดก

การตัดมิให้รับมรดก

การตัดมิให้รับมรดกเป็นกรณีที่เจ้ามรดกมีความประสงค์จะไม่ให้ทายาทของตนได้รับมรดกโดยการแสดงเจตนาชัดแจ้งในพินัยกรรมหรือโดยทำเป็นหนังสือมอบไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ เช่นนายอำเภอ แต่อาจมีกรณีที่มิได้เกิดจากการแสดงเจตนาโดยชัดแจ้งดังกล่าว หากแต่กฎหมายไม่ให้สิทธิทายาทโดยธรรมที่จะรับมรดกโดยกำหนดไว้ว่า “...เมื่อบุคคลใดทำพินัยกรรมจำหน่ายมรดกเสียทั้งหมด...” ก็เป็นอันแสดงว่าทายาทอื่นที่มิได้รับประโยชน์จากพินัยกรรมย่อมหมดสิทธิรับมรดก ซึ่งทายาทที่จะถูกตัดมิให้รับมรดกนั้นจะมีได้เฉพาะทายาทโดยธรรมเท่านั้น

การถูกกำจัดมิให้รับมรดก

การถูกกำจัดมิให้รับมรดก เป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ทายาทโดยธรรมหรือโดยพินัยกรรมหมดความเป็นทายาทซึ่งมีสิทธิในการรับมรดก ทั้งนี้เพราะทายาทดังกล่าวได้ยกย้าย ปิดบังทรัพย์สินมรดกหรือเป็นผู้ประพฤติไม่ควร

การสละมรดก

การสละมรดก คือการที่ทายาทโดยธรรม หรือทายาทโดยพินัยกรรมได้แสดงเจตนาที่จะไม่รับทรัพย์สินมรดกส่วนที่ตกได้แก่ตน โดยการสละมรดกนั้นจะกระทำต่อเมื่อเจ้ามรดกตายแล้ว และการสละมรดกนั้นต้องแสดงเจตนาชัดแจ้งเป็นหนังสือมอบไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ เช่นนายอำเภอ หรือทำเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความก็ได้ อีกทั้งเมื่อทายาทผู้รับมรดกได้แสดงเจตนาสละมรดกโดยสมบูรณ์แล้วย่อมจะถอนไม่ได้

การจัดการมรดกและการแบ่งปันมรดก

ปัญหาในการรวบรวมทรัพย์สินมรดกตลอดจนการติดตามทวงหนี้และการชำระหนี้กองมรดกก็เกิดขึ้นจำเป็นต้องมีบุคคลหนึ่งหรือหลายคนเป็นผู้จัดการเกี่ยวกับทรัพย์สินมรดกโดยรวบรวมทรัพย์สินมรดกเรียกร้องหนี้สินจากลูกหนี้เข้ามารวมไว้ในกองมรดก และชำระหนี้แก่เจ้าหนี้กองมรดก แล้วจึงแบ่งทรัพย์สินมรดกแก่ทายาทตามสิทธิของแต่ละคน บุคคลซึ่งมีหน้าที่ดังกล่าวเรียกว่า**ผู้จัดการมรดก** และหากทรัพย์สินมรดกในกองมรดกดังกล่าวเป็นเงินฝากในธนาคารหรือทรัพย์สินที่จดทะเบียนกรรมสิทธิ์ได้ คืออสังหาริมทรัพย์ หรือสังหาริมทรัพย์ที่อาจจดทะเบียนได้ซึ่งได้แก่ เรือกำปั่นมีระวางตั้งแต่หกตันขึ้นไป เรือกลไฟ หรือเรือยนต์ที่มีระวางตั้งแต่ห้าตันขึ้นไป แพ และสัตว์พาหนะ หากทายาทไปขอรับมรดกโดยขอถอนเงินจากบัญชีเงินฝากของเจ้ามรดก หรือขอเปลี่ยนแปลงชื่อเจ้าของกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ หรือสังหาริมทรัพย์ดังกล่าวแล้ว เจ้าหน้าที่ผู้ที่เกี่ยวข้องมักจะปฏิเสธที่จะดำเนินการให้ โดยอ้างว่าไม่อาจรู้ว่าใครเป็นทายาทที่แท้จริง จนกว่าจะมีคำสั่งศาลมาแสดง ทายาทจึงจำต้อง

ร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกต่อศาล เพื่อนำคำสั่งศาลตั้งผู้จัดการมรดกไปดำเนินการจัดการทรัพย์สินมรดกดังกล่าว

การตั้งผู้จัดการมรดก

1. การตั้งผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม

ในการตั้งผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมนั้นเป็นกรณีที่ผู้ทำพินัยกรรมหรือเจ้ามรดกอาจจะระบุชื่อแต่งตั้งไว้ในพินัยกรรมหรือจะระบุชื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งไว้ในพินัยกรรมให้เป็นผู้จัดการมรดกได้

2. การตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล

2.1 ศาลจะมีคำสั่งตั้งผู้จัดการมรดกได้ต่อเมื่อมีผู้ยื่นคำร้องต่อศาลขอให้แต่งตั้ง

2.2 ผู้ที่มีสิทธิร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกได้แก่ ทายาทหรือผู้มีส่วนได้เสียในกองมรดกนั้น หรือพนักงานอัยการร้องขอต่อศาลในกรณีที่มรดกนั้นตกทอดให้แก่ ผู้เยาว์ที่ไม่มีญาติและผู้ปกครอง

บทที่ 2

ทรัพย์สินและทรัพย์สิน

กฎหมายลักษณะทรัพย์สินหรือกฎหมายว่าด้วยทรัพย์สินเป็นกฎหมายที่มีความสำคัญอีกทั้งเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคนทุกคนอยู่ตลอดเวลาและเป็นกฎหมายพื้นฐานที่นักศึกษาจะต้องศึกษาก่อนที่จะศึกษากฎหมายบางเรื่อง จึงจะสามารถเข้าใจได้ดี

ความหมายของทรัพย์สิน

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 137 บัญญัติว่า “ทรัพย์สินหมายความว่า วัตถุมีรูปร่าง” และมาตรา 138 บัญญัติว่า “ทรัพย์สินหมายความว่ารวมทั้งทรัพย์สินและวัตถุไม่มีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาและอาจถือเอาได้”

เพื่อให้เข้าใจความหมายของคำว่า ทรัพย์สินและทรัพย์สิน จำเป็นต้องพิจารณาตรา 137 และมาตรา 138 ประกอบกัน กล่าวคือ คำว่า “ทรัพย์สิน” นอกจากจะหมายถึง วัตถุมีรูปร่างแล้วยังต้องเป็นวัตถุมีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาได้และถือเอาได้ด้วย ส่วนคำว่า “ทรัพย์สิน” หมายถึงวัตถุมีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาได้และถือเอาได้ประการหนึ่งและยังหมายถึงวัตถุไม่มีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาได้และถือเอาได้อีกประการหนึ่ง

จะเห็นได้ว่าในเมื่อทรัพย์สินเป็นทรัพย์สินส่วนหนึ่ง ทรัพย์สินจึงต้องเป็นวัตถุมีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาได้และถือเอาได้เช่นเดียวกัน

คำว่า “มีรูปร่าง” หมายถึงสิ่งที่มองเห็นได้ด้วยตาจับต้องสัมผัสได้ เช่น โต๊ะ, เก้าอี้, บ้าน, เรือ

คำว่า “ไม่มีรูปร่าง” หมายถึง สิ่งที่มองไม่เห็นด้วยตา จับต้องสัมผัสไม่ได้ เช่น พลังงาน, ประมวล, แก๊ส, กำลังแรงแห่งธรรมชาติ และยังได้แก่สิทธิต่างๆ เกี่ยวกับทรัพย์สิน เช่น กรรมสิทธิ์, สิทธิ, สิทธิบัตร

คำว่า “อาจมีราคาได้” ราคานั้นหมายถึงคุณค่าในตัวของสิ่งนั้นเอง ซึ่งบางอย่างอาจซื้อด้วยราคามีได้ แต่อาจมีคุณค่าเพื่อประโยชน์ในการใช้ทางเศรษฐกิจ หรือประโยชน์ทางจิตใจ

คำว่า “อาจถือเอาได้” หมายถึง เพียงแต่อาจถือเอาได้เท่านั้น มีอาการเข้าห้วงกันไว้เพื่อตนเอง ไม่จำเป็นต้องยึดถือจับต้องได้จริงจัง เช่น รังนกในถ้ำเมื่อผู้นั้นได้สัมปทานจากรัฐบาลย่อมมีอำนาจเข้าครอบครองถ้ำแสดงอาการหวงรังนก ก็เรียกได้ว่าอาจถือเอาได้ หรือสิทธิบางอย่างแม้จะ

จับต้องมิได้ แต่ก็ยังอยู่ในลักษณะที่จะยึดถือหวงแหนไว้เพื่อตนเองได้ เช่น ลิขสิทธิ์, สิทธิในการเช่า, กระแสไฟฟ้า เป็นต้น

สิ่งสำคัญที่ต้องเน้นก็คือไม่ว่าจะเป็นวัตถุที่มีรูปร่างหรือไม่ก็ตามจะเป็นทรัพย์สินได้ก็ต่อเมื่อ “อาจมีราคาและอาจถือเอาได้” ถ้าขาดอย่างใดอย่างหนึ่งก็ไม่ถือเป็นทรัพย์สิน เช่นมนุษย์เรา แม้จะมีรูปร่างแต่ก็ไม่มีอาจมีราคาซื้อขายกันได้ ฉะนั้นมนุษย์จึงไม่ใช่ทรัพย์สิน เมื่อมนุษย์ไม่ใช่ทรัพย์สินก็ย่อมไม่ใช่ทรัพย์สินด้วย แต่หากได้มีการแยกอวัยวะออกมาเป็นส่วนๆ จากร่างกาย เช่น เส้นผมหากได้ตัดไปขาย ดวงตาที่บุคคลขายหรืออุทิศแก่โรงพยาบาลดังนี้อย่อมมีราคาและถือเอาได้จึงเป็นทรัพย์สินได้

ประเภทของทรัพย์สิน

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แบ่งทรัพย์สินออกเป็น 5 ประเภท

1. อสังหาริมทรัพย์
2. สงหาริมทรัพย์
3. ทรัพย์สินแบ่งได้
4. ทรัพย์สินแบ่งไม่ได้
5. ทรัพย์สินนอกพาณิชย์

1. ความหมายของอสังหาริมทรัพย์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 139 บัญญัติว่า “อสังหาริมทรัพย์ หมายความว่าที่ดินและทรัพย์สินอันติดอยู่กับที่ดินมีลักษณะเป็นการถาวรหรือประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดินนั้น และหมายความรวมถึงทรัพย์สินสิทธิอันเกี่ยวกับที่ดินหรือทรัพย์สินอันติดอยู่กับที่ดินหรือประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดินนั้นด้วย”

โดยพิจารณาแยกดังนี้

1. ที่ดิน คือ พื้นดินทั่วๆ ไปที่มีอาณาเขต พึงกำหนดได้เป็นส่วนกว้างและส่วนยาว แต่ไม่หมายรวมถึงดินที่ขุดขึ้นมาแล้วย่อมไม่เป็นที่ดินต่อไปเป็นเพียงสังหาริมทรัพย์เท่านั้น

2. ทรัพย์สินอันติดกับที่ดินมีลักษณะเป็นการถาวรได้แก่

(ก) ทรัพย์สินอันติดกับที่ดิน โดยธรรมชาติ เช่นไม้ยืนต้นที่ปลูกลงในที่ดิน โดยไม้ยืนต้นนี้ส่วนใหญ่คือ พันธุ์ไม้ยืนต้นที่ปลูกลงในที่ดิน โดยไม้ยืนต้นนี้ส่วนใหญ่มีอายุยืนกว่า 3 ปี เช่น ต้นพลู, มะม่วง

(ข) ทรัพย์สินที่ติดกับที่ดินโดยมีผู้นำมาติดไว้ เช่น ดึก สะพาน เจดีย์ อนุสาวรีย์ หอนาฬิกา โดยการนำมาติดกับที่ดิน เช่นนี้ต้องเป็นการติดในลักษณะตรงตราแนบหนาดาว แต่ไม่จำเป็นต้องติดอยู่กับที่ดินตลอดไป และหากมีการรื้อถอนจะทำทรัพย์สินนั้นเสียหายทำให้บุบสลายเสียสภาพหรือเสียรูปทรง

การที่จะพิจารณาว่าเป็นทรัพย์สินซึ่งติดอยู่กับที่ดินอันมีลักษณะเป็นการถาวรให้ดูที่สภาพว่ามีลักษณะติดอยู่กับที่ดินเป็นการถาวรหรือไม่ ไม่ใช่ไปดูที่เจตนาติดไว้นานแค่ไหน เช่น ร้านค้าที่ปลูกในงานมหกรรมต่าง ๆ ชั่วระยะที่มุงงาน โดยมีการสร้างเป็นอย่างดี สามารถติดอยู่เป็นการมั่นคงถาวร มีการขุดหลุมวางเสาคอนกรีต หรือใช้ไม้อย่างดีมาเป็นโครงสร้าง เป็นต้น แต่ผู้ปลูกสร้างมีเจตนาให้ติดอยู่กับที่ดินนี้เพียง 5 วัน 10 วัน ตามระยะเวลางาน กรณีเช่นนี้ยังคงถือว่าร้านดังกล่าวเป็นอสังหาริมทรัพย์ด้วย

3. ทรัพย์สินซึ่งประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดิน คือทรัพย์สินที่เป็นส่วนหนึ่งของที่ดินบนพื้นโลก ตามสภาพธรรมชาติ เช่น กรวด, หิน, แร่โลหะต่าง ๆ, ห้วย, หนอง, คลอง, บึง, ทะเลสาบ

4. ทรัพย์สินอันเกี่ยวกับที่ดินหรือทรัพย์สินอันติดอยู่กับที่ดินหรือประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดิน ทรัพย์สินนี้ก็คือนิติสัมพันธ์ที่กฎหมายก่อตั้งไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 4 นั้นเองไม่ว่าจะเป็นกรรมสิทธิ์ สิทธิครอบครอง ภาระจำยอม สิทธิอาศัย สิทธิเก็บกิน สิทธิเหนือพื้นดิน ฉะนั้นกรรมสิทธิ์ในที่ดิน, สิทธิอาศัยในโรงเรือน, สิทธิครอบครองในสระที่ในที่ดินของเรา ย่อมเป็นอสังหาริมทรัพย์ด้วย

2. ความหมายของอสังหาริมทรัพย์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 140 บัญญัติว่า “อสังหาริมทรัพย์ หมายความว่า ทรัพย์สินอื่นนอกจากอสังหาริมทรัพย์ และหมายความรวมถึงสิทธิอันเกี่ยวกับทรัพย์สินนั้นด้วย”

มาตรา 140 นี้กำหนดความหมายของอสังหาริมทรัพย์ เป็นบทปฏิเสธของความหมายของอสังหาริมทรัพย์ เพราะฉะนั้นอะไรก็ตามถ้าไม่เป็นอสังหาริมทรัพย์แล้วจะต้องเป็นอสังหาริมทรัพย์ทั้งสิ้น เช่น นาฬิกา, โต๊ะ, รถยนต์ ตลอดจนสิทธิอันเกี่ยวกับทรัพย์สินนั้นด้วย คำว่า “ทรัพย์สิน” ให้หมายรวมถึงทรัพย์สินและวัตถุมีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาและอาจถือเอาได้ ดังนั้นคำว่าทรัพย์สินในมาตรา 140 นี้ต้องเอาความหมายนั้นมาพิจารณาด้วย

สิทธิในอสังหาริมทรัพย์ที่มีรูปร่าง เช่นกรรมสิทธิ์ในรถยนต์เป็นสิทธิอันเกี่ยวกับทรัพย์สินคือรถยนต์ ดังนั้นกรรมสิทธิ์ในรถยนต์ย่อมเป็นอสังหาริมทรัพย์ด้วย

สิทธิในอสังหาริมทรัพย์ที่ไม่มีรูปร่าง สิทธิเหล่านี้ต้องเป็นสิทธิที่กฎหมายให้การรับรองแล้ว เช่น ลิขสิทธิ์, สิทธิบัตร สิทธิเหล่านี้เป็นทรัพย์สินซึ่งอาจมีราคาและอาจถือเอาได้สิทธิเหล่านี้จึงเป็นอสังหาริมทรัพย์

อสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์มีลักษณะและผลของกฎหมายแตกต่างกันคือ

1. อสังหาริมทรัพย์ โดยเฉพาะที่ดินจะต้องมีเจ้าของเสมอ แต่อสังหาริมทรัพย์ ไม่จำเป็นต้องมีเจ้าของเสมอไป

2. ทรัพย์สินบางอย่างจะก่อให้เกิดขึ้นได้ก็แต่ในอสังหาริมทรัพย์เท่านั้น เช่น ภาระจำยอม, สิทธิอาศัย, สิทธิเก็บกิน, สิทธิเหนือพื้นดิน, ภาระติดพันในอสังหาริมทรัพย์

3. การได้กรรมสิทธิ์โดยการครอบครองทรัพย์สิน ที่เรียกว่าแย่งการครอบครอง หรือครอบครองปรปักษ์ นั้น มีอายุความได้สิทธิต่างกันโดยการได้กรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์จะมีระยะเวลายาวกว่าสังหาริมทรัพย์

4. แบบนิติกรรม นิติกรรมเพื่อให้ได้สิทธิในอสังหาริมทรัพย์ต้องทำตามแบบ ส่วนสังหาริมทรัพย์โดยทั่วไปไม่จำเป็นต้องทำ

5. ในเรื่องแดนกรรมสิทธิ์ เฉพาะที่ดินซึ่งเป็นอสังหาริมทรัพย์เท่านั้นมีกรรมสิทธิ์ทั้งเหนือพื้นดินและใต้พื้นดิน ส่วนสังหาริมทรัพย์นี้ไม่มีแดนกรรมสิทธิ์

6. สิทธิของคนต่างด้าวในการได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินมีกฎหมายบัญญัติควบคุมไว้โดยไม่ให้คนต่างด้าวได้กรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ หรือถ้าได้ก็ต้องอยู่ในวงจำกัดแต่ถ้าเป็นสังหาริมทรัพย์ไม่มีกฎหมายอะไรควบคุมไว้

3. ทรัพย์แบ่งได้

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 141 บัญญัติว่า “ทรัพย์แบ่งได้ หมายความว่า ทรัพย์อันอาจแยกออกจากกันเป็นส่วนๆ ได้ จริงถนัดชัดแจ้งแต่ละส่วนได้รูปบริบูรณ์ลำพังตัว”

ทรัพย์แบ่งได้คือ ทรัพย์ที่อาจแยกหรือแบ่งออกจากกันได้และเมื่อแยกออกจากกันได้แล้ว ไม่เสียรูปทรงและแต่ละส่วนได้รูปบริบูรณ์ลำพังตนเอง คือแบ่งไปแล้วยังมีลักษณะของตัวทรัพย์นั้นอยู่ เพียงแต่ปริมาณลดลงไป เช่น ผ้าเป็นพับๆ ซึ่งสามารถตัดแบ่งเป็นเมตรๆ ได้ จะเห็นได้ว่า ยังเป็นลักษณะผ้าเพียงแต่ปริมาณในแต่ละผืนน้อยลง

4. ทรัพย์แบ่งไม่ได้

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 142 บัญญัติว่า “ทรัพย์แบ่งไม่ได้ หมายความว่า ทรัพย์อันจะแยกออกจากกันไม่ได้ นอกจากเปลี่ยนแปลงภาวะของทรัพย์ และหมายความถึงทรัพย์ที่มีกฎหมายบัญญัติว่าแบ่งไม่ได้ด้วย”

ทรัพย์ที่แบ่งไม่ได้มี 2 ลักษณะ คือ

(ก) ทรัพย์ที่แบ่งไม่ได้โดยสภาพ คือโดยสภาพของตัวทรัพย์นั่นเองถ้าแบ่งแล้วจะทำให้เปลี่ยนแปลงสภาพของทรัพย์นั้นไป เช่น ตึกกรมบ้านช่อง ถ้าแยกออกจากกันแล้วก็ยังเป็นเพียงอิฐ, แผ่นไม้ ไม่ได้รูปบริบูรณ์เป็นตึกกรมบ้านช่อง

(ข) ทรัพย์ที่แบ่งไม่ได้โดยอำนาจของกฎหมาย หมายความว่าถึงทรัพย์หรือทรัพย์สินที่กฎหมายบัญญัติว่าแบ่งไม่ได้ เช่น หุ่นในบริษัทมหาชนหรือเอกชน, ทรัพย์ที่เป็นส่วนควบ

ทรัพย์สินแบ่งได้หรือทรัพย์สินแบ่งไม่ได้นั้นอาจเป็นอสังหาริมทรัพย์หรือเป็นสังหาริมทรัพย์ก็ได้ การที่กฎหมายแบ่งประเภทของทรัพย์สินเป็นทรัพย์สินแบ่งได้หรือแบ่งไม่ได้เพื่อประโยชน์ในการแบ่งทรัพย์สินซึ่งเป็นเจ้าของร่วมโดยถ้าเป็นทรัพย์สินแบ่งได้ก็แบ่งตัวทรัพย์สินกันไปตามส่วนแห่งการเป็นเจ้าของ หากปรากฏว่าตกลงกันไม่ได้ว่าใครจะเอาส่วนใดหรือกรณีที่ทรัพย์สินที่แบ่งไม่ได้ ก็ต้องแบ่งตามวิธีการที่กฎหมายกำหนดไว้คือโดยวิธีประมูลราคาระหว่างเจ้าของรวมหรือขายทอดตลาด

5. ทรัพย์สินนอกพาณิชย์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 143 บัญญัติว่า “ทรัพย์สินนอกพาณิชย์ หมายความว่า ทรัพย์สินที่ไม่อาจถือเอาได้และทรัพย์สินที่โอนแก่กันมิได้โดยชอบด้วยกฎหมาย”

ทรัพย์สินนอกพาณิชย์ มีความหมาย 2 ประการ คือ

1. ทรัพย์สินที่ไม่อาจถือเอาได้ ทรัพย์สินและทรัพย์สินนั้นจะต้องเป็นสิ่งของหรือสิทธิที่อาจมีราคา และอาจถือเอาได้ โดยต้องประกอบกันทั้งสองอย่าง ถ้าอาจมีราคาอย่างเดียวแต่ไม่อาจถือเอาได้ หรืออาจเอาได้แต่ไม่อาจมีราคา ก็ไม่ใช่ทรัพย์สิน ดังนั้นทรัพย์สินนอกพาณิชย์ในความหมายแรกนี้คือ ทรัพย์สินที่ไม่อาจถือเอาได้นั้นก็ไม่ใช่ทรัพย์สิน เช่น ดวงดาว, ดวงจันทร์, เมฆบนฟ้า, สายลม

2. ทรัพย์สินที่โอนแก่กันมิได้โดยชอบด้วยกฎหมาย เป็นกรณีที่กฎหมายระบุไว้ชัดเจนว่า ห้ามโอน หรือทรัพย์สินที่จะนำมาจำหน่ายจ่ายโอนเช่นทรัพย์สินทั่วๆ ไปไม่ได้ เว้นแต่จะโอนโดยอาศัยอำนาจแห่งกฎหมายโดยเฉพาะ เช่น สาธารณสมบัติของแผ่นดิน, ที่ธรณีสงฆ์, สิทธิได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดู

ส่วนควบ เครื่องอุปกรณ์ ดอกผล

ส่วนควบ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 144 บัญญัติว่า “ส่วนควบของทรัพย์สิน หมายความว่า ส่วนซึ่งโดยสภาพแห่งทรัพย์สินหรือโดยจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่นเป็นสาระสำคัญในความเป็นอยู่ของทรัพย์สินนั้นและไม่อาจแยกจากกันได้นอกจากจะทำลายทำให้บุบสลายหรือทำให้ทรัพย์สินนั้นเปลี่ยนแปลงรูปหรือสภาพไป

เจ้าของทรัพย์สินย่อมมีกรรมสิทธิ์ในส่วนควบของทรัพย์สินนั้น”

ในเรื่องส่วนควบนั้นจะมีความเกี่ยวพันกันระหว่างทรัพย์สินตั้งแต่สองอย่างขึ้นไป และต้องมีทรัพย์สินหลักอยู่อย่างหนึ่งคือทรัพย์สินประธาน ทรัพย์สินนอกนั้นเข้าเกี่ยวข้องเป็นส่วนควบ และผู้ใดเป็นเจ้าของทรัพย์สินประธานย่อมถือว่าเป็นเจ้าของส่วนควบนั้นด้วย

ทรัพย์สินที่เป็นส่วนควบต้องประกอบด้วย 2 ประการ คือ

1. ส่วนควบต้องเป็นสาระสำคัญในความเป็นอยู่ของทรัพย์สินใหม่นั้น เช่น ใบพัดและหางเสือเป็นสาระสำคัญของเรือยนต์ เลขชี้แวนดาเย่อมเป็นสาระสำคัญในความเป็นอยู่ของแวนดา โดยการเป็นสาระสำคัญนั้นอาจเป็น

ก. โดยสภาพแห่งทรัพย์สินนั้นเอง เช่น เชื้อนาฬิกา โดยสภาพย่อมเป็นสาระสำคัญของนาฬิกา กระเบื้องมุงหลังคาเย่อมเป็นสาระสำคัญของบ้านโดยสภาพ

ข. โดยจาริตประเพณีแห่งท้องถิ่น เช่น บ้านโดยจาริตประเพณีเย่อมเป็นสาระสำคัญในความเป็นอยู่ของที่ดิน

2. ส่วนควบต้องมีสภาพไม่อาจแยกออกจากกันได้ นอกจากทำลายทำบุบสลาย หรือทำให้ทรัพย์สินนั้นเปลี่ยนแปลงรูปทรง เช่น บ้านเย่อมประกอบด้วย เสา ฝา หลังคา ประตู หน้าต่าง โดยสิ่งเหล่านี้ เราไม่อาจแยกออกจากตัวบ้านได้ นอกจากจะรื้อทำลาย หรือรถยนต์ถ้าเอาล้อรถออกไปเย่อมทำให้รถยนต์นั้นเปลี่ยนแปลงรูปทรงไป

การรวมสภาพนั้นอาจเป็นการกระทำของบุคคลก็ได้ เช่น บ้านเรือน รถยนต์ ดังกล่าว หรืออาจเป็นการรวมสภาพโดยธรรมชาติก็ได้ เช่น ทุ่งอกริมตลิ่ง

ทรัพย์สินใดแม้เป็นสาระสำคัญในความเป็นอยู่แห่งทรัพย์สิน แต่ถ้าไม่มีการรวมสภาพกันจนแยกไม่ได้แล้วหาใช้ส่วนควบไม่ เช่น ขอนกับส้อม ฉิ่งกับฉับ ไม่อาจถือว่าขอนเป็นส่วนควบของส้อมหรือฉับเป็นส่วนควบของฉิ่ง และทรัพย์สินใดแม้จะรวมสภาพจนไม่อาจแยกออกจากกันได้ แต่ถ้าทรัพย์สินนั้นไม่เป็นสาระสำคัญในความเป็นอยู่ของตัวทรัพย์สินก็มิใช่ส่วนควบ เช่น ฝักกันห้องแม้จะมีสภาพไม่อาจแยกออกจากตัวบ้านได้ และหากรื้อจะทำให้บุบสลายไปแต่ตามปกติไม่ถือว่าเป็นสาระสำคัญของตัวบ้าน ดังนั้นฝักกันห้องจึงมิใช่ส่วนควบของตัวบ้าน

ข้อยกเว้นไม่เป็นส่วนควบ

1. ไม้ล้มลุก คือต้นไม้มียายุไม่เกิน 3 ปี และธัญชาติ คือข้าวต่างๆ อันจะเก็บเกี่ยวรวงผลได้คราวหนึ่งหรือหลายคราวต่อปี

2. ทรัพย์สินซึ่งติดกับที่ดินหรือติดกับโรงเรือนเพียงชั่วคราวไม่ถือว่าเป็นส่วนควบ เช่น ร้านค้าที่ตั้งขึ้นในงานมหกรรมต่างๆ เพียงชั่วคราว

3. โรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นอันผู้มีสิทธิในที่ดินของผู้อื่น ใช้สิทธิ์ปลูกสร้างทำลงไว้ในที่ดินนั้น เช่น ทำสัญญาเช่าที่ดินเพื่อสร้างบ้านลงบนที่ดินนั้น ผู้เช่าเย่อมมีสิทธิ์สร้างบ้านบนที่ดินนั้นได้ บ้านเย่อมไม่ตกเป็นส่วนควบของที่ดิน

อุปกรณ์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 147 บัญญัติว่า “อุปกรณ์ หมายความว่า สิ่งหาทรัพย์สินซึ่งโดยปกตินิยมเฉพาะถิ่นหรือโดยเจตนาขัดแย้งของเจ้าทรัพย์สินเป็น

ทรัพย์สินประจําเป็นของใช้ประจํากับทรัพย์สินประจําเป็นอาจําเพื่อประโยชน์แก่การจัดการดูแลใช้สอยหรือรักษาทรัพย์สินที่เป็นประจําและเจ้าของทรัพย์สินได้นำมาสู่ทรัพย์สินที่เป็นประจํา โดยการนำมาติดต่หรือปรับเข้าไว้ หรือโดยการทำประการอื่นใดในฐานะเป็นของใช้ประกอบกับทรัพย์สินที่เป็นประจํานั้น

อุปกรณ์ที่แยกออกจากทรัพย์สินที่เป็นประจําเป็นการชั่วคราวที่ยังไม่ขาดจากการเป็นอุปกรณ์ของทรัพย์สินที่เป็นประจํานั้น

อุปกรณ์ย่อมติดไปกับทรัพย์สินที่เป็นประจํา เว้นแต่จะมีการกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น”

องค์ประกอบที่จะเป็นอุปกรณ์พิจารณาได้ดังนี้

1. อุปกรณ์จะต้องมีทรัพย์สินเป็นประจําเสียก่อน โดยตัวทรัพย์สินประจําจะเป็นสังหาริมทรัพย์หรือสังหาริมทรัพย์ก็ได้ เช่น ยางอะไหล่เครื่องมือแม่แรงอยู่ที่ท้ายรถ ต้องมีทรัพย์สินประจําคือตัวรถยนต์เสียก่อน

2. อุปกรณ์ต้องเป็นสังหาริมทรัพย์แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้นจะเป็นสังหาริมทรัพย์ไม่ได้

3. ต้องไม่ใช่ทรัพย์สินที่มีการร่วมสภาพกับทรัพย์สินที่เป็นประจําจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ซึ่งหากมีการแยกจากกันไม่ได้ก็จะเป็นเรื่องของส่วนควบ เช่น แวนตา กรอบแวนตา ถือว่าเป็นทรัพย์สินประจํา ส่วนเลนส์เป็นส่วนควบ โดยจะต้องอยู่ร่วมกันถ้าเอาเลนส์ออกไปแว่นย่อมเปลี่ยนสภาพไม่เป็นแว่นตา แต่หากเป็นปลอกแว่นตาย่อมไม่รวมสภาพกับแว่นตา จึงแยกกันได้ ปลอกแว่นตาจึงเป็นอุปกรณ์

4. อุปกรณ์ต้องไม่ใช่ทรัพย์สินที่เป็นประจําร่วมกัน กล่าวคือในกรณีที่มีทรัพย์สินสองสิ่งที่มีความสำคัญเท่ากันไม่อาจชี้ชัดลงไปว่าอะไรเป็นทรัพย์สินประจําสองสิ่งนี้ย่อมไม่เป็นอุปกรณ์ซึ่งกันและกัน เช่น ตะเกียบ ช้อนส้อม

5. อุปกรณ์นั้นต้องเป็นทรัพย์สินของเจ้าของเดียวกัน

6. อุปกรณ์ต้องเป็นทรัพย์สินที่ใช้เป็นประจําอยู่กับทรัพย์สินที่เป็นประจํานั้นเป็นอาจํา คือมีการใช้กันไปตามปกติเสมอหรือเนื่องตามสภาพของทรัพย์สินนั้นโดยพิจารณาจากปกตินิยมเฉพาะท้องถิ่นหรือพิจารณาจากเจตนาของคนที่เป็เจ้าของทรัพย์สินที่เป็นประจํานั้น

7. อุปกรณ์ซึ่งนำมาใช้ประจําเป็นอาจําอยู่กับทรัพย์สินที่เป็นประจํานั้นต้องนำมาอยู่เป็นประจําเพื่อประโยชน์ในการจัดการดูแลใช้สอยหรือรักษาทรัพย์สินที่เป็นประจํา เช่นวิทยุติดรถยนต์ ไม่ได้นำมาติดไว้เพื่อดูแลรักษารถยนต์จึงไม่ใช่อุปกรณ์

8. อุปกรณ์ต้องเป็นทรัพย์สินที่เจ้าของทรัพย์สินเป็นประจํานำมาสู่ตัวทรัพย์สิน เป็นประจําในฐานะเครื่องมือใช้เพื่อประโยชน์ในการดูแลใช้สอยหรือรักษาทรัพย์สินนั้น เช่น มีแว่นตาจึงไปซื้อปลอกแว่นตาสำหรับใส่แว่นตา ปลอกแว่นตาจึงเป็นอุปกรณ์

ในกรณีที่มีการแยกอุปกรณ์ออกไปชั่วคราว อุปกรณ์ที่แยกออกไปยังไมถือว่าเป็นขาดจากการเป็นอุปกรณ์ เพราะเหตุว่าทรัพย์สินที่เป็นอุปกรณ์ที่ยึดติดไปกับทรัพย์สินประธานเสมอ ดังนั้นหากมีการขายทรัพย์สินที่เป็นประธาน ย่อมถือว่าเป็นการขายทรัพย์สินที่เป็นอุปกรณ์ไปด้วย เว้นแต่มีการตกลงกันเป็นอย่างอื่น

ดอกผล

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 148 บัญญัติว่า “ดอกผลของทรัพย์สิน ได้แก่ ดอกผลธรรมดาและดอกผลนิตินัย”

ดอกผลธรรมดา หมายความว่า ความสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของทรัพย์สินซึ่งได้มาจากตัวทรัพย์สิน โดยมีการใช้ทรัพย์สินนั้นตามปกตินิยมและสามารถถือเอาได้เมื่อขาดจากทรัพย์สินนั้น

ดอกผลนิตินัย หมายความว่า ทรัพย์สินหรือประโยชน์อย่างอื่นที่ได้มาเป็นครั้งคราวแก่เจ้าของทรัพย์สินจากผู้อื่น เพื่อการที่ได้ใช้ทรัพย์สินนั้นและสามารถคำนวณและถือเอาได้เป็นรายวันหรือตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ ดอกผลตามกฎหมายมีอยู่ 2 ชนิด คือ

1. ดอกผลธรรมดา ซึ่งดอกผลธรรมดานั้นเป็นทรัพย์สินที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติจากตัวทรัพย์สินหรือจากตัวแม่ทรัพย์สิน เมื่อขาดตกออกมาจากแม่ทรัพย์สินแล้วจะกลายเป็นดอกผลธรรมดาที่สามารถยึดถือเอาได้และข้อสำคัญเมื่อหลุดขาดตกออกมาแล้ว ตัวแม่ทรัพย์สินจะต้องไม่เปลี่ยนสภาวะหรือไม่เปลี่ยนรูปร่างไป เช่น ผลไม้ต่างๆ ขณะที่ผลยังติดอยู่กับต้นไม้ถือเป็นดอกผล จะเป็นดอกผลเมื่อมันขาดหลุดมาจากต้นเสียก่อน แต่หากเป็นกรณีที่มีการขาดหลุดจากตัวทรัพย์สินแล้วทำให้แม่ทรัพย์สินเปลี่ยนสภาวะหรือเปลี่ยนรูปร่างไม่ถือว่าเป็นดอกผล เช่น วัชพืชนั้นตามปกติเมื่อโตขึ้นจะมีเขางอกถ้าเราไปตัดเขาวัวออกเสียย่อมทำให้วัชพืชรุณภาพไป ดังนั้นเขาวัวหรือเขาสัตว์จึงไม่ถือเป็นดอกผล

2. ดอกผลนิตินัย เป็นดอกผลที่มีได้เกิดขึ้นตามธรรมชาติจากตัวของแม่ทรัพย์สิน แต่เป็นการเกิดขึ้นจากผู้อื่นได้ใช้ทรัพย์สินโดยจากการใช้ทรัพย์สินนั้นเขาให้ทรัพย์สินอีกอย่างหนึ่งหรือประโยชน์เป็นการตอบแทน ดอกผลนิตินัยมีลักษณะดังนี้

2.1 ดอกผลนิตินัยอาจจะเป็นทรัพย์สิน หรือประโยชน์ก็ได้ เช่น ดอกเบี้ย ค่าเช่า หรือประโยชน์ในการให้เข้าไปทำกินในที่ดิน

2.2 ดอกผลนิตินัยเป็นทรัพย์สินที่ตกได้แก่ เจ้าของแม่ทรัพย์สินและเป็นการให้แก่แม่ทรัพย์สินเป็นครั้งคราว โดยอาจเป็นรายวัน รายเดือนหรือตามระยะเวลาที่ตกลงไว้

2.3 ดอกผลนิตินัยตกได้แก่ผู้เป็นเจ้าของแม่ทรัพย์สินเพราะเหตุที่ผู้อื่นได้ใช้ตัวแม่ทรัพย์สินนั้น เช่น น้ำที่ดินออกให้เช่า ค่าเช่าเป็นผลประโยชน์ที่ผู้เช่าให้แก่เจ้าของที่ดินเนื่องจากการที่ได้ใช้สอยที่ดินนั้น

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1336 บัญญัติว่า “เจ้าของทรัพย์สินมีสิทธิได้ดอกผลแห่งทรัพย์สินนั้น”

ดังนั้น เจ้าของแม่ทรัพย์ย่อมมีสิทธิได้ดอกลูกของตัวแม่ทรัพย์นั้น ไม่ว่าจะเป็นดอกลูกธรรมดาหรือดอกลูกพิเศษ เช่น ที่ดินเพื่อปลูกบ้านโดยตกลงกันว่าดอกลูกอันเกิดจากที่ดินผู้ให้เช่า ขอสงวนไว้เก็บกินเป็นส่วนตัว หรือในกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษ เช่น เรื่องทรัพย์สินระหว่างสามีภริยา หรือกรณีสามีควรได้ โดยผู้รับทรัพย์สินไปโดยสุจริต ว่าตนมีสิทธิรับทรัพย์สินนั้นไว้ ผู้นั้นย่อมได้ดอกลูกของทรัพย์สินนั้นตลอดเวลาที่ยังสุจริตอยู่

บุคคลสิทธิและทรัพย์สินสิทธิ

สิทธิต่างๆ ที่บุคคลมีได้นั้น แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. บุคคลสิทธิ (Personal right) คือ สิทธิเหนือบุคคล
2. ทรัพย์สินสิทธิ (Real right) คือ สิทธิของบุคคลในทรัพย์สิน

บุคคลสิทธิ

บุคคลสิทธิ คือ สิทธิที่มีอยู่เหนือบุคคล เป็นสิทธิบังคับเอาแก่ตัวบุคคลเป็นหลักเพื่อให้บุคคลนั้นทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือส่งมอบทรัพย์สิน ดังนั้น บุคคลสิทธิจึงเป็นสิทธิที่วัตถุแห่งสิทธิเป็นการกระทำหรืองดเว้นการกระทำการ ซึ่งในกฎหมายลักษณะหนึ่งเรียกว่า สิทธิเรียกร้อง สิทธิเหล่านี้เป็นสิทธิที่จะบังคับเอากับลูกหนี้เท่านั้น จะบังคับเอาจากตัวทรัพย์สินได้ บุคคลสิทธินี้ไม่อาจใช้บังคับแก่บุคคลทั่วไป จะบังคับได้เฉพาะตัวลูกหนี้ ทายาท หรือผู้สืบสิทธิของลูกหนี้เท่านั้น เช่น นาย ก ทำสัญญาเช่าบ้าน นาย ข แต่ไม่อาจเข้าอยู่ได้เพราะ นาย ค ยังอาศัยอยู่ ซึ่ง นาย ก ต้องไปเพียงเรียกร้องให้ นาย ข ผู้ให้เช่าส่งมอบบ้านที่เช่าให้ตนแต่จะไปบังคับ นาย ค ซึ่งเป็นบุคคลนอกสัญญาของตนไม่ได้

ทรัพย์สินสิทธิ

ทรัพย์สินสิทธิ คือ สิทธิที่มีวัตถุแห่งสิทธิเป็นทรัพย์สิน หรือสิทธิที่มีอยู่เหนือทรัพย์สินโดยตรง เช่น กรรมสิทธิ์ สิทธิครอบครอง ภาระจำยอม สิทธิอาศัย สิทธิเก็บกิน สิทธิเหนือพื้นดิน ภาระติดพันในอสังหาริมทรัพย์ สิทธิจำนอง สิทธิจำนำ สิทธิยืมหน่วง ลิขสิทธิ์ สิทธิในเครื่องหมายการค้า เป็นต้น ทรัพย์สินสิทธิย่อมใช้บังคับแก่บุคคลทั่วไป เช่น เรามีกรรมสิทธิ์หนังสือ เราจะขีดเขียน ทำลายอย่างใดก็ได้ แม้หนังสือนั้นจะตกไปอยู่ที่ผู้ใด เราก็มีสิทธิติดตามเอาคืนได้ทรัพย์สินสิทธิจะก่อตั้งขึ้นได้ก็โดยอาศัยอำนาจของกฎหมายเท่านั้น

ข้อแตกต่างระหว่างบุคคลสิทธิและทรัพย์สิน

1. ทรัพย์สินมีวัตถุแห่งสิทธิเป็นทรัพย์สินหรือเป็นสิทธิที่มีอยู่เหนือตัวทรัพย์สินบังคับเอา กับทรัพย์สินนั้นโดยตรง ส่วนบุคคลสิทธินั้นวัตถุแห่งสิทธิเป็นการกระทำหรืองดเว้นกระทำอย่างใด อย่างหนึ่งโดยตรง หรือส่งมอบทรัพย์สินวัตถุแห่งสิทธิเหนือตัวบุคคลหรือผู้สืบสิทธิหรือทายาท

2. ทรัพย์สินถือตั้งขึ้นด้วยอำนาจกฎหมายโดยตรง กล่าวคือ กฎหมายจะต้องบัญญัติรับ รู้ไว้ ส่วนบุคคลสิทธิถือตั้งขึ้นด้วยสัญญาและนิติเหตุ คือละเมิด จัดการงานนอกสั่ง หรือลาภมิควรได้

3. ทรัพย์สินก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลทั่วไป กล่าวคือ บุคคลทั่วๆ ไป จะต้องยอมรับ ไม่ รบกวนสิทธิของเจ้าของในอันที่จะครอบครองทรัพย์สินโดยปกติสุข ส่วนบุคคลสิทธิเป็นหน้าที่ของ ลูกหนี้ที่จะกระทำหรืองดเว้นกระทำการตามความผูกพันที่ตนได้ก่อให้เกิดหนี้ขึ้น

4. ทรัพย์สินไม่อาจสิ้นสุดไปด้วยการไม่ใช้ เช่นเรามีสิทธิอยู่ในของสิ่งหนึ่งอยู่ แม้เราจะ ทิ้งของนั้นไว้โดยไม่ใช้นานเท่าใดก็ดี ทรัพย์สินคือกรรมสิทธิ์ของเรานั้นยังคงอยู่แก่เราเสมอ ยกเว้นภาระจำยอมและภาระติดพันในอสังหาริมทรัพย์ซึ่งกฎหมายกำหนดว่าถ้าไม่ใช้ 10 ปี ทรัพย์สินนี้จะหมดไป ส่วนบุคคลสิทธินั้น ถ้าเจ้าหนี้เพิกเฉยไม่บังคับเสียภายในระยะเวลากฎหมาย กำหนดไว้ ก็เป็นขาดอายุความห้ามมิให้ฟ้องร้อง เช่น เมื่อมีใครมายืมเงินเราไป ถ้าเราไม่ฟ้องร้อง ให้เขาใช้ภายใน 10 ปี นับแต่หนี้ถึงกำหนดชำระ เราก็ยอมฟ้องลูกหนี้ไม่ได้

การได้มาซึ่งทรัพย์สินนั้น ไม่ว่าจะเป็นการได้มาโดยทางใดทางหนึ่ง จะสมบูรณ์เพียงใด ขึ้นอยู่กับบทบัญญัติของกฎหมาย ซึ่งวางข้อกำหนดเกี่ยวกับการได้มาซึ่งทรัพย์สินประเภทนั้นๆ ซึ่ง จะพิจารณาดังต่อไปนี้

1. การได้มาซึ่งทรัพย์สินโดยทางนิติกรรม

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1299 วรรค 1 บัญญัติว่า “ภายใน บังคับแห่งบทบัญญัติในประมวลกฎหมายนี้ หรือกฎหมายอื่น ท่านว่าได้มาโดยนิติกรรม ซึ่งอสังหาริมทรัพย์ หรือทรัพย์สินอันเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์นั้นไม่สมบูรณ์ เว้นแต่ นิติกรรมจะได้ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนการได้มากับพนักงานเจ้าหน้าที่”

การได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์หรือสิทธิอันเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์โดยทางนิติกรรม มาตรา 1299 วรรค 1 นั้น ต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อเจ้าพนักงานเจ้าหน้าที่ มิฉะนั้นไม่สมบูรณ์ คำว่า “ไม่สมบูรณ์” นี้ต่างกับ โฆษะหรือไม่สมบูรณ์ เพราะ โฆษะหรือไม่สมบูรณ์นั้น หมายความว่า ไม่มีผลใดๆ ตามกฎหมาย ไม่มีอะไรเหลืออยู่ที่จะใช้บังคับกันได้ เช่น การซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ ตามมาตรา 456 การแลกเปลี่ยนตามมาตรา 519 ในกรณีแลกเปลี่ยนที่ดิน ถ้าไม่ได้ทำเป็นหนังสือ และจดทะเบียนต่อเจ้าหน้าที่ย่อมเป็นโฆษะ คือถือว่าไม่มีสัญญาซื้อขายหรือแลกเปลี่ยนต่อกัน ผู้ซื้อ จะขอให้ผู้ขายโอนทรัพย์สินให้มิได้ ผู้ขายจะเรียกร้องราคาก็มิได้ แต่คำว่า “ไม่บริบูรณ์” นั้น มีความหมายว่ายังไม่อาจถือหรือบังคับกันได้ตามทรัพย์สินนั้นๆ เท่านั้น แต่การได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์

หรือทรัพย์สินอื่นเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์นั้นหาเสียเปล่าไม่ ยังคงสมบูรณ์ มีผลบังคับใช้ระหว่างคู่สัญญาในฐานะเป็นบุคคลสิทธิได้ ถึงแม้จะขายต่อบุคคลภายนอกในฐานะเป็นทรัพย์สินมิได้ก็ตาม เช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 367/2495 โจทก์และจำเลยตกลงกันตามคำเปรียบเทียบของคณะกรรมการอำเภอ ซึ่งมีความว่า “ให้จำเลยอยู่ในที่พิพาทเรื่อยไป แต่จะยกที่ดินให้ใครมิได้ ส่วนพืชผลก็อาศัยแบ่งกันเก็บกินไป” ดังนั้นย่อมแสดงให้เห็นว่าเจตนาของคู่ความว่าให้จำเลยมีสิทธิอาศัยอยู่ในที่พิพาทเรื่อยไปจนตลอดชีวิตนั่นเอง และการยอมให้อาศัยเช่นนี้แม้มิได้จดทะเบียนก็ใช้กันเองได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 760/2507 การที่โจทก์จำเลยตกลงให้โจทก์ออกทุนขยายทางพิพาทให้กว้างขึ้นเพื่อใช้ร่วมกัน แต่สัญญาข้อตกลงนี้มีได้จดทะเบียนต่อเจ้าพนักงานเจ้าหน้าที่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1299 นั้น ย่อมไม่ทำให้โจทก์ได้ทรัพย์สินเป็นภาระจำยอมแต่การไม่จดทะเบียนดังกล่าวมิได้ทำให้สัญญาระหว่างโจทก์จำเลยนั้นเป็นโมฆะอย่างใดไม่ คือเป็นเพียงยังไม่บริบูรณ์เท่านั้น โดยเหตุนี้ สัญญาระหว่างโจทก์จำเลยจึงมีผลก่อให้เกิดบุคคลสิทธิเรียกร้องบังคับกันได้ระหว่างคู่สัญญา ฉะนั้น โดยอาศัยสัญญาดังกล่าว โจทก์จึงมีอำนาจฟ้องห้ามจำเลยมิให้ขัดขวางในวันที่โจทก์จะใช้ทางพิพาทตามข้อตกลงในสัญญาได้

การได้มาโดยนิติกรรมบางอย่าง ซึ่งอสังหาริมทรัพย์ เช่น การซื้อขายตามมาตรา 456 การขายฝากตามมาตรา 491 การจำนองตามมาตรา 714 กฎหมายบัญญัติว่าถ้าไม่ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ย่อมเป็นโมฆะ ฉะนั้น การได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์ในกรณีดังกล่าว ถ้าไม่ทำตามแบบกฎหมายที่กฎหมายบังคับไว้ก็เป็นโมฆะทีเดียวจะอ้างว่าไม่บริบูรณ์ตามมาตรา 1299 มิได้ เพราะมาตรา 1299 เป็นเพียงบทบัญญัติทั่วไปต้องตกอยู่ภายใต้บังคับแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อื่น ๆ ด้วย

2. การได้มาซึ่งทรัพย์สินโดยทางอื่นนอกจากนิติกรรม

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1299 วรรค 2 บัญญัติว่า “ถ้ามีผู้ได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์หรือทรัพย์สินอื่นเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์โดยทางอื่นนอกจากนิติกรรม สิทธิของผู้ได้มานั้นถ้ายังมีได้จดทะเบียนไว้ ท่านว่าจะเปลี่ยนแปลงทางทะเบียนไม่ได้ และสิทธิอันยังมีได้จดทะเบียนนั้น มิให้ยกเป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอก ผู้ได้สิทธิมาโดยเสียค่าตอบแทนและโดยสุจริต และได้จดทะเบียนโดยสุจริตแล้ว”

การได้มาโดยทางอื่นนอกจากนิติกรรมนี้ ได้แก่การได้มาในอสังหาริมทรัพย์หรือทรัพย์สินอื่นเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์โดยการครอบครองปรปักษ์ตามมาตรา 1382 การได้มาโดยการรับมรดกไม่ว่าโดยฐานะทายาทโดยธรรมหรือการรับพินัยกรรม การได้มาโดยคำพิพากษา การได้มาตามบทบัญญัติ มาตรา 1308 ถึง 1315 1401 1599 1603 เป็นต้น

ประเภทของทรัพย์สิน

ประเภทของทรัพย์สินสามารถพิจารณาได้ดังนี้

1. กรรมสิทธิ์
2. สิทธิครอบครอง
3. ภาระจำยอม
4. สิทธิอาศัย
5. สิทธิเหนือพื้นดิน
6. สิทธิเก็บกิน
7. ภาระติดพันในอสังหาริมทรัพย์

1. กรรมสิทธิ์

กรรมสิทธิ์ หมายความว่าทรัพย์สินชนิดหนึ่งแสดงถึงสิทธิแห่งความเป็นเจ้าของในทรัพย์สินสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ทุกชนิดไม่ว่าสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์ ซึ่งต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย กรรมสิทธิ์มีลักษณะเด็ดขาดถาวรกล่าวคือ ใครมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินใดก็ย่อมมีสิทธิในนั้นอยู่ตลอดไป แม้เจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นจะตายไป ทรัพย์สินของเขาก็คงตกได้แก่ทายาทของเขา

กรรมสิทธิ์หรือสิทธิแห่งความเป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้นตามมาตรา 1336 มีสิทธิดังนี้

ก. สิทธิใช้สอยทรัพย์สิน เมื่อบุคคลใดเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินสิ่งใด บุคคลนั้นก็ย่อมมีอำนาจที่จะใช้สอยทรัพย์สินนั้นได้อย่างเต็มที่ แต่มีข้อยกเว้นอยู่ว่า จะต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมายด้วย เช่น เรามีวิทยุเรามีสิทธิเปิดฟังได้ตลอดเวลา แต่การเปิดฟังนี้ต้องไม่เปิดดังเป็นที่รบกวนของชาวบ้าน เพราะมีกฎหมายบัญญัติห้ามใช้สิทธิเกินขอบเขตจนเป็นเหตุให้ผู้อื่นเดือดร้อน

ข. สิทธิจำหน่ายทรัพย์สิน การจำหน่ายหมายความว่าสิทธิการซื้อขายแลกเปลี่ยนในกรรมสิทธิ์ และยังหมายถึงการทำลายทรัพย์สินนั้นได้ด้วย แต่ก็ยังคงอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายด้วย เช่น เรามีรถยนต์คันหนึ่ง เราจะรื้อออกเป็นชิ้นๆ หรือจะเผาทิ้งเสียก็ได้ แต่เวลาเผาก็ต้องไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่บุคคลอื่น

ค. สิทธิได้ดอกผลแห่งทรัพย์สิน หมายถึงสิทธิที่จะได้ผลประโยชน์จากทรัพย์สิน ไม่ว่าเป็นดอกผลธรรมดาหรือดอกผลดินนัย เช่น เรามีแม่วัวอยู่ 1 ตัว นำนมและลูกของแม่วัวนั้นเป็นดอกผลซึ่งเราย่อมมีสิทธิจะยึดถือได้กรรมสิทธิ์

ง. สิทธิติดตามเอาทรัพย์สินนั้นคืนจากผู้ที่ไม่มียึดถือไว้ เช่น รถยนต์หายไป เราไปพบที่บ้านผู้อื่น เราจะเข้าไปเอาคืนโดยพลการไม่ได้ ต้องแจ้งให้ตำรวจจัดการ

จ. สิทธิขัดขวางมิให้ผู้อื่นสอดเข้าเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้นโดยมิชอบด้วยกฎหมาย เช่น เราเป็นเจ้าของที่ดินมีโฉนดแปลงหนึ่ง ถ้ามีผู้บุกรุกเข้ามาในที่ดินของเรา เราก็มีสิทธิห้ามเขาไม่ให้เข้ามาได้

การได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์มี 2 กรณี คือ การได้มาโดยทางนิติกรรม เช่น ซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้ เป็นต้น หรือการได้มาโดยทางอื่นนอกจากนิติกรรม ได้แก่ ได้มาโดยการครอบครองปรปักษ์ โดยอาศัยหลักส่วนควบ โดยทางมรดก โดยเข้ายึดถือเอาสังหาริมทรัพย์ที่ไม่มีเจ้าของหรือโดยการเก็บได้ ซึ่งทรัพย์สินหาย โดยได้ปฏิบัติตามกฎหมายแล้ว แต่เจ้าของมิได้เรียกคืนภายใน 1 ปี เป็นต้น ในที่นี้จะขอลำถึงเฉพาะการได้มาโดยทางอื่นนอกจากนิติกรรม ในกรณีการได้มาโดยการครอบครองปรปักษ์

การครอบครองปรปักษ์ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1382 บัญญัติว่า **“บุคคลใดครอบครองทรัพย์สินของผู้อื่นไว้โดยความสงบและโดยเปิดเผยด้วยเจตนาเป็นเจ้าของถ้าเป็นอสังหาริมทรัพย์ได้ครอบครองติดต่อกันเป็นเวลาสิบปี ถ้าเป็นสังหาริมทรัพย์ได้ครอบครองติดต่อกันเป็นเวลาห้าปีไซ้ ท่านว่าบุคคลนั้นได้กรรมสิทธิ์”**

ตามมาตรานี้เป็นการได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของผู้อื่นโดยการครอบครองที่กฎหมายเรียกว่า การครอบครองปรปักษ์ อย่างไรก็ตามที่จะอ้างว่าได้กรรมสิทธิ์โดยการครอบครองปรปักษ์นั้น จะต้องปรากฏว่าเป็นทรัพย์สินที่มีเจ้าของซึ่งเป็นผู้มีกรรมสิทธิ์ ถ้าทรัพย์สินนั้นเจ้าของมีเพียงสิทธิครอบครอง เช่น ที่ดินนั้นยังไม่แบ่งโฉนดมีเพียงสิทธิครอบครองซึ่งเรียกว่าที่ดินมือเปล่า แม้จะมีการครอบครองเป็นเวลานานเท่าใดก็ตาม ก็ไม่ได้กรรมสิทธิ์

วิธีการครอบครองปรปักษ์จะต้องได้ความครบตามที่ มาตรา 1382 บัญญัติไว้ กล่าวคือ

1. ครอบครองโดยความสงบ การครอบครองหมายความว่าได้เข้ายึดถือทรัพย์สินดังกล่าว เช่น เข้าไปทำนาก็ถือว่าครอบครองหรือยึดถือที่นาแล้ว

ส่วนคำว่า “โดยความสงบ” หมายความว่า เจ้าของเขามีได้ย้อยแย่งเอาคืนหรือไม่ได้ถูกฟ้องร้องเป็นต้น ตราบใดที่ยังไม่สงบ คือถูกย้อยแย่งเอาคืนหรือถูกฟ้องร้องแล้วก็เริ่มนับอายุความ มาตรา 1382 มิได้

2. โดยเปิดเผย หมายความว่ามิได้มีการปิดบังหรือซ่อนเร้น เช่น เข้าไปครอบครองเฉพาะในเวลากลางคืน จะถือว่าเป็นการครอบครองโดยเปิดเผยมิได้

3. ด้วยเจตนาเป็นเจ้าของ หมายความว่า ต้องเป็นการยึดทรัพย์สินนั้นโดยมิใช่เป็นการยึดถือไว้แทนผู้อื่น อย่างไรก็ตาม ถ้าผู้ครอบครองไม่มีเจตนาเป็นเจ้าของแล้วก็ได้กรรมสิทธิ์ ซึ่งเรื่องนี้ต้องดูพฤติการณ์เป็นเรื่องราวๆ ไป ตัวอย่างเช่น ปลุกบ้านแล้วหลังคาล้ำเข้าไปในที่ดินของผู้อื่น ไม่อาจถือได้ว่ามีเจตนาจะครอบครองที่ได้ช้ายคานั้นโดยปรปักษ์ หรือที่ดินของเขามีเนื้อที่เพียงพอที่จะทำนาหรือทำสวนได้ ดังนั้น เพียงแต่เอารถไปจอดเพื่อล้างรถ หรือเพื่อจอดรถเท่านั้น จะถือว่ามีเจตนาจะเป็นเจ้าของในที่ดินนั้นไม่ได้

เมื่อมีการครอบครองนั้นครบองค์ประกอบ 3 ประการดังกล่าวแล้ว ก็มาดูว่า ทรัพย์สินที่ครอบครองเป็นทรัพย์สินประเภทไหน ถ้าเป็นอสังหาริมทรัพย์ได้ครอบครองติดต่อกันเป็นเวลา 10 ปี หรือสังหาริมทรัพย์เป็นเวลา 5 ปี ติดต่อกัน บุคคลนั้นจะได้กรรมสิทธิ์ทันที

อย่างไรก็ตาม ถ้าการครอบครองนั้นมีการขาดตอนจะนับเวลาครอบครองอย่างไร เช่น ครอบครองมา 2 ปี แล้วต้องไปต่างจังหวัดเสีย 6 เดือน จะถือว่าการครอบครองขาดตอนหรือไม่ นับ 2 ปีที่ผ่านมาแล้ว และเริ่มนับระยะเวลาครอบครองใหม่หรือไม่ เรื่องนี้มาตรา 1384 บัญญัติว่า “ถ้าผู้ครอบครองขาดการยึดถือทรัพย์สินโดยไม่สมควรและได้คืนภายในเวลา 1 ปีนับตั้งแต่การยึดถือหรือได้คืนโดยฟ้องคดีภายในกำหนดนั้นไซ้ ท่านห้ามมิให้ถือว่าการครอบครองสะดุดหยุดลง” ทั้งนี้เพราะว่าหากมีการขาดการยึดถือทรัพย์สินและได้คืนการครอบครองภายในเวลาหนึ่งปี นับแต่วันขาดการยึดถือหรือได้คืนโดยฟ้องคดีภายในกำหนดหนึ่งปี ไม่ถือว่าการครอบครองสะดุดหยุดลง แต่ถือว่าเป็นการครอบครองติดต่อกันได้ขาดตอน อย่างไรก็ตาม การขาดการยึดถือนั้น จะต้องเป็นการขาดยึดถือทรัพย์สินโดยไม่สมควรใจเป็นสำคัญ เช่นถูกแย่งการครอบครองไป หรือมีเหตุสุดวิสัยทำให้ผู้ครอบครองต้องพ้นจากการครอบครอง เช่นเป็นข้าราชการแต่ถูกส่งไปต่างประเทศและได้กลับมาภายในเวลา 1 ปี ไม่ถือว่าขาดการยึดถือ

ส่วนกรณีไปวช ไปศึกษาต่อต่างประเทศ ถือว่าเป็นการสมควรใจขาดการยึดถือ จึงนับเป็นการขาดการยึดถือได้

ตัวอย่าง ก. ครอบครองที่นาโดยเปิดเผยสงบและด้วยเจตนาเป็นเจ้าของโดยสุจริต เพื่อทำนา ต่อมาเดือนตุลาคมน้ำท่วมทำนาไม่ได้ ก. ขาดการครอบครองไปถือว่าไม่สมควรใจ ต่อมาอีก 6 เดือน น้ำลด ก. มาครอบครองทำนาต่อถือว่า ก. ครอบครองติดต่อกันอยู่มีขาดตอน

ปัญหาว่าหาก ก. ครอบครองแล้วต่อมาไม่ครอบครองอีกต่อไป ข. เข้ามาครอบครองต่อจะขอนับเวลาที่ ก. ได้ครอบครองแล้วมานับรวมกันระยะเวลาที่ ข. ครอบครองจะได้หรือไม่ ในเรื่องนี้ มาตรา 1385 ได้บัญญัติว่า “ถ้าโอนการครอบครองแก่กัน ผู้รับโอนจะนับเวลาซึ่งผู้โอนครอบครองอยู่ก่อนนั้นรวมเข้ากับเวลาของตนเองก็ได้ ถ้าผู้รับโอนนับรวมเช่นนั้นและถ้ามีข้อบกพร่องในระหว่างการครอบครองของผู้โอนไซ้ ท่านว่าข้อบกพร่องนั้นอาจถูกยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ผู้รับโอนได้”

การที่จะนับระยะเวลาการครอบครองครั้งก่อนติดต่อกับหรือรวมกับการครอบครองของตนได้ตามมาตรา 1385 จะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ ดังนี้คือ

1. การครอบครองครั้งก่อนนั้นจะต้องเป็นการครอบครองด้วยความสงบและเปิดเผยด้วยเจตนาเป็นเจ้าของตามมาตรา 1382 และ
2. ต้องเป็นการโอนการครอบครอง เช่น การมอบการครอบครองให้โดยการให้หรือซื้อขายหรือรับมรดกก็คือเป็นการโอนการครอบครอง แต่หากเป็นกรณีที่หากผู้ครอบครองก่อนสละการครอบครองเฉยๆ หรือมีการแย่งการครอบครองผู้ที่ครอบครองต่อมาจะนับเวลาครอบครองต่อไม่ได้

ตัวอย่าง ก. ครอบครัวปราชญ์ที่ดินมา 7 ปี แล้วเลยครอบครองต่อไป ข. จึงเข้าครอบครองต่อ ดังนี้ ข. จะนับเวลา 7 ปี ต่อกับ ก. ได้ครอบครองมานับรวมกันมิได้

หรือ ก. ครอบครัวปราชญ์ที่ดินนั้นมา 8 ปี ข. เข้าแย่งการครอบครองต่อจาก ก. โดย ก. มิได้ฟ้องเอาคืน ซึ่งการครอบครองเสียภายใน 1 ปี ดังนั้น ข. จะนับระยะเวลา 8 ปี ตอนก่อนมาเข้าร่วมเข้ากับการครอบครองของตนมิได้

นอกจากนี้ ผู้โอนการครอบครองมีข้อบกพร่องอย่างไร ข้อบกพร่องย่อมตกทอดมายังผู้รับโอนในการนับรวมระยะเวลานั้นด้วย เช่น ก. ครอบครองมา 3 ปีแล้ว ขาดการครอบครองไป 2 ปี กลับมาครอบครองอีก 4 ปี แล้วโอนการครอบครองให้ ข. นับเวลาของ ก. ได้เพียง 4 ปีเท่านั้น

2. สิทธิครอบครอง

สิทธิครอบครองเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่ง เป็นสิทธิที่บุคคลมีอยู่ในทรัพย์สิน ในอันที่จะยึดถือทรัพย์สินนั้นเพื่อตน โดยจะยึดถือไว้เองหรือจะให้ผู้อื่นถือทรัพย์สินนั้นไว้ให้ก็ได้ และเมื่อบุคคลใดยึดถือทรัพย์สินไว้โดยเจตนาจะยึดถือเพื่อตน บุคคลนั้นย่อมได้ซึ่งสิทธิครอบครอง

สิทธิครอบครองมิใช่กรรมสิทธิ์ แต่เป็นสิทธิที่มีผลตามกฎหมายรองลงมาจากกรรมสิทธิ์ดังต่อไปนี้

1. ผู้มีสิทธิครอบครองมีสิทธิให้การปลดปล่อยการรบกวนการครอบครองโดยมิชอบด้วยกฎหมาย โดยอาจเป็นการส่งเสียงรบกวน หรือเป็นการขัดขวางต่อการใช้ทรัพย์สินของผู้มีสิทธิครอบครอง สิทธิที่จะให้ปลดปล่อยการรบกวนนั้น ผู้มีสิทธิครอบครองย่อมกระทำได้ทันทีโดยมิต้องฟ้องร้องต่อศาล แต่ถ้าผู้รบกวนยังขัดขืนหรือโต้แย้งสิทธิอยู่ผู้มีสิทธิครอบครองต้องใช้สิทธิทางศาลจะกระทำการเองโดยพลการมิได้ และการใช้สิทธิทางศาลนอกจากจะขอให้ปลดปล่อยการรบกวนที่เกิดขึ้นแล้ว ยังขอให้ศาลมีคำสั่งห้ามมิให้กระทำการรบกวนได้อีก โดยการใช้สิทธิทางศาลในการฟ้องคดีเพื่อปลดปล่อยการรบกวนนั้นต้องฟ้องภายในหนึ่งปีนับแต่เวลาถูกรบกวน ตามมาตรา 1374

2. ผู้มีสิทธิครอบครองมีสิทธิเรียกเอาการครอบครองคืนจากผู้ที่ยแย่งการครอบครองโดยมิชอบ การแย่งการครอบครองนั้นอาจเป็นการแย่งการครอบครองโดยตรง หรือเพียงแต่โต้แย้งคัดค้านสิทธิครอบครอง ในเมื่อผู้โต้แย้งได้ยึดถือครอบครองทรัพย์สินนั้นอยู่ก่อนแล้วก็ได้ โดยเมื่อผู้ครอบครองถูกแย่งการครอบครอง ต้องใช้สิทธิฟ้องคดีเพื่อเรียกคืนการครอบครองภายในหนึ่งปีนับแต่เวลาถูกแย่งการครอบครอง

3. ผู้มีสิทธิครอบครองมีสิทธิได้ดอกเบี้ย จากการที่ผู้แย่งการครอบครองส่งทรัพย์สินคืนแก่ผู้มีสิทธิครอบครอง หรือผู้มีสิทธิครอบครองจำต้องส่งทรัพย์สินแก่ผู้มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน โดยถ้าผู้ต้องคืนได้ทรัพย์สินไปโดยสุจริตคงต้องคืนทรัพย์สินแต่เพียงเท่าที่เป็นอยู่ในขณะคืนและหากต้อง

เสียค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษา หรือซ่อมแซมอย่างใดเกี่ยวกับทรัพย์สินนั้นก็มีสิทธิเรียกคืนได้ และ ดอกผลที่ได้ระหว่างทรัพย์สินยังอยู่กับตนนั้นก็ไม่ต้องคืนให้ แต่ถ้าผู้ต้องคืนได้ทรัพย์สินไปโดย ทุจริตต้องคืนทรัพย์สินในสภาพเดิมที่ตนได้ไป หากทรัพย์สินสูญหาย บุกสลาย ก็ต้องใช้ราคาจนครบ และดอกผลที่เกิดขึ้นระหว่างใช้ทรัพย์สินก็ต้องคืนไปกับทรัพย์สินด้วย

4. ผู้มีสิทธิครอบครองมีสิทธิโอนสิทธิครอบครองได้โดยการส่งมอบทรัพย์สินที่ครอบครอง หรือถ้าผู้รับโอนสิทธิครอบครองหรือผู้แทนได้ยึดถือทรัพย์สินนั้นอยู่แล้ว การโอนสิทธิครอบครอง ย่อมกระทำได้โดยแสดงเจตนา หรือหากผู้โอนยังยึดถือทรัพย์สินนั้นอยู่การโอนสิทธิครอบครองอาจ กระทำได้โดยแสดงเจตนาว่าต่อไปจะยึดถือทรัพย์สินนั้นแทนผู้รับโอนหรือตัวแทนผู้รับโอน ตลอด จนถ้าผู้มีสิทธิครอบครองสละเจตนาครอบครองหรือไม่ยึดถือทรัพย์สินต่อไปอีกแล้วสิทธิครอบครอง ย่อมสิ้นสุดลง และต่อจากนั้นถ้าผู้ใดเข้ายึดถือทรัพย์สินนั้นด้วยเจตนายึดถือเพื่อตนผู้นั้นย่อมได้ สิทธิครอบครองไปทันที

3. การระจำยอม

การระจำยอมเป็นทรัพย์สินชนิดหนึ่งที่มาจำกัดตัดทอนอำนาจกรรมสิทธิ์แห่งเจ้าของ อสังหาริมทรัพย์ให้ลดน้อยลงไป โดยเจ้าของทรัพย์สินต้องยอมรับกรรมบางอย่างซึ่งกระทบถึงทรัพย์สิน ของตน หรือต้องงดเว้นการใช้สิทธิบางอย่างอันมีอยู่ในกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินนั้น เพื่อประโยชน์แก่ อสังหาริมทรัพย์อื่น

การได้มาซึ่งการระจำยอม มี 2 ประการ

1. ได้มาโดยนิติกรรม คือ ด้วยความตกลงซึ่งจะต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียน เช่น เจ้าของที่ดินแปลงหนึ่งตกลงยินยอมให้เจ้าของที่ดินอีกแปลงหนึ่งใช้ทางผ่านที่ดิน เป็นตัน
2. ได้มาโดยอายุความ เช่น เจ้าของที่ดินแปลงหนึ่งเดินผ่านที่ดินอีกแปลงหนึ่งเป็นเวลา 10 ปีขึ้นไป เป็นต้น

4. สิทธิอาศัย

สิทธิอาศัยเป็นทรัพย์สินชนิดหนึ่ง กล่าวคือ บุคคลใดได้รับสิทธิอาศัยในโรงเรือนของ บุคคลอื่น บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิอยู่ในโรงเรือนนั้นโดยไม่ต้องเสียค่าเช่า

สิทธิอาศัยเป็นนิติกรรมอันเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินในอสังหาริมทรัพย์ ฉะนั้น จึงต้องทำเป็น หนังสือจดทะเบียน ไม่ใช่อนุญาตด้วยวาจาเท่านั้น และจะก่อให้เกิดโดยมีกำหนดเวลาหรือตลอด ชีวิตผู้อาศัยก็ได้

5. สิทธิเหนือที่ดิน

สิทธิเหนือพื้นดินเป็นทรัพย์สินชนิดหนึ่ง ซึ่งเจ้าของที่ดินอาจก่อให้เกิดขึ้นเป็นคุณแก่บุคคลอื่น โดยให้บุคคลนั้นมีสิทธิเป็นเจ้าของโรงเรือนสิ่งปลูกสร้างหรือสิ่งเพาปลูกบนดินหรือใต้ดินนั้น

สิทธิเหนือที่ดินเกิดขึ้น เช่น เจ้าของที่ดินทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนอนุญาตให้ผู้อื่นมาสร้างบ้านเรือนบนที่ดินของตน โดยผู้ปลูกสร้างโรงเรือนเป็นผู้มีกรรมสิทธิ์ในบ้านเรือนนั้นตลอดไป เป็นต้น

สิทธิเหนือพื้นดินจะก่อให้เกิดขึ้นโดยกำหนดเวลา หรือตลอดชีวิตของที่ดิน หรือตลอดชีวิตผู้ทรงสิทธิเหนือพื้นดินนั้นก็ได้ นอกจากนี้สิทธิเหนือพื้นดินยังอาจโอนและรับมรดกกันได้อีกด้วย

6. สิทธิเก็บกิน

สิทธิเก็บกินเป็นทรัพย์สินชนิดหนึ่ง ซึ่งผู้ทรงสิทธิมีแต่เพียงสิทธิครอบครองใช้และถือเอาประโยชน์จากอสังหาริมทรัพย์ของผู้อื่น โดยมีกำหนดเวลาหรือตลอดชีวิตของผู้ทรงสิทธิก็ได้ โดยมากมักจะเป็นที่เรื่องบิดามารดายกที่ให้บุตร แต่กลับบุตรจะเนรคุณจึงให้บุตรทำหนังสือจดทะเบียนให้บิดามารดาที่ยกให้บุตรและถือเอาประโยชน์ เช่น เก็บค่าเช่าในที่ดินนั้นต่อไป ส่วนที่ดินนั้นบิดาได้ทำหนังสือจดทะเบียนโอนให้บุตรไปแล้ว เป็นต้น

สิทธิเก็บกินนี้ ถ้าผู้ทรงสิทธิถึงแก่ความตาย สิทธิก็เป็นอันสิ้นไปด้วยเสมอ

7. ภาระติดพันในอสังหาริมทรัพย์

ภาระติดพันในอสังหาริมทรัพย์เป็นทรัพย์สินชนิดหนึ่ง ซึ่งรองลงมาจากสิทธิเก็บกิน กล่าวคือเจ้าของอสังหาริมทรัพย์ยังคงครอบครองทรัพย์นั้นอยู่ แต่มีหน้าที่ต้องแบ่งปันผลประโยชน์ในทรัพย์สินนั้นไปให้บุคคลอีกคนหนึ่ง คือผู้รับประโยชน์

ตัวอย่าง ลูกหนี้เจ้าของห้องแถวทำหนังสือและจดทะเบียนยอมให้เจ้าหนี้มีสิทธิในค่าเช่าห้องแถวของตน เป็นต้น

บทที่ 3

กระบวนการยุติธรรม

กระบวนการยุติธรรม หมายความว่า วิธีที่รัฐให้ความยุติธรรมแก่พลเมืองผู้มีบรรทัดดี โดยผ่านองค์กร หรือสถาบันต่างๆ

โดยกระบวนการยุติธรรมปัจจุบันสามารถจำแนกได้ 2 ประการ คือ

1. กระบวนการยุติธรรมทางอาญา

การฟ้องคดีอาญา การฟ้องคดีอาญาเป็นการขอให้ศาลลงโทษจำเลยว่ากระทำความผิด การฟ้องคดีอาญานั้น ถ้าพนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้องคดีแล้ว โดยปกติศาลไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้อง เพราะพนักงานอัยการจะฟ้องคดีได้ ก็ต่อเมื่อมีการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนมาแล้วแต่ถ้าศาลเห็นสมควรสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องเสียก่อนก็ได้

ส่วนในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาโดยตนเองนั้น ศาลต้องไต่สวนมูลฟ้องเสียก่อนเสมอ เพราะเป็นการฟ้องคดีโดยไม่มีการสอบสวนของพนักงานสอบสวนมาแล้วและมีคำสั่งให้ฟ้องในกรณีที่ผู้เสียหายฟ้องคดีเองเช่นนี้ศาลต้องไต่สวนมูลฟ้องและหากเห็นว่าคดีมูลจึงสั่งประทับฟ้องโดยหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ได้แก่

1. พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ

1.1 เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้อำนาจและหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ปลัดอำเภอและตำรวจ

1.2 พศดี ในเมื่อทำการเกี่ยวกับการจับกุมปราบปรามผู้กระทำความผิดกฎหมายซึ่งตนมีหน้าที่จับกุมหรือปราบปราม เช่น นักโทษกระทำความผิดในเรือนจำ

1.3 เจ้าพนักงานกรมสรรพสามิต ในเมื่อทำการอันเกี่ยวกับการจับกุมปราบปรามผู้กระทำความผิดกฎหมาย ซึ่งตนมีหน้าที่จับกุมหรือปราบปราม คือ ความผิดตามพระราชบัญญัติเงินพระราชบัญญัติสุรา พระราชบัญญัติกัญชา

1.4 เจ้าหน้าที่กรมศุลกากร ในเมื่อทำการอันเกี่ยวกับการจับกุมปราบปรามผู้กระทำความผิดกฎหมาย ซึ่งตนมีหน้าที่จับกุมหรือปราบปราม คือ ความผิดตามพระราชบัญญัติศุลกากร

1.5 เจ้าพนักงานกรมเจ้าท่า ในเมื่อทำการอันเกี่ยวกับการจับกุมปราบปรามผู้กระทำความผิดกฎหมาย ซึ่งตนมีหน้าที่จับกุมหรือปราบปราม คือ ความผิดตามพระราชบัญญัติเดินเรือในน่านน้ำไทย

1.6 พนักงานตรวจคนเข้าเมือง ในเมื่อทำการอันเกี่ยวกับการจับกุมปราบปรามผู้กระทำความผิดกฎหมาย ซึ่งตนมีหน้าที่ต้องจับกุมหรือปราบปราม คือความผิดตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง

1.7 เจ้าพนักงานอื่น ๆ ในเมื่อทำหน้าที่เกี่ยวกับการจับกุมปราบปรามผู้กระทำความผิดกฎหมาย ซึ่งตนมีหน้าที่ต้องจับกุมหรือปราบปราม เช่นเจ้าพนักงานกรมป่าไม้

อำนาจสืบสวนและสอบสวน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจดังกล่าวข้างต้น มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา และให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ปลัดอำเภอและข้าราชการตำรวจ ซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรี หรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญา ซึ่งได้เกิดหรืออ้างหรือเชื่อว่าได้เกิดภายในเขตอำนาจของตน หรือผู้ต้องหามีที่อยู่หรือถูกจับภายในเขตอำนาจของตน จึงกล่าวอำนาจสืบสวนและสอบสวนเป็นเครื่องมือที่กฎหมายให้ไว้แก่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเพื่อใช้รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนนั่นเอง

(1) การสืบสวน หมายความว่า การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจได้ปฏิบัติไปตามอำนาจและหน้าที่เพื่อ

ก. การรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน กรณีนี้เป็นการสืบสวนก่อนที่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น เพื่อป้องกันมิให้เกิดการกระทำความผิด หรือเพื่อเป็นข้อมูลเก็บไว้ใช้เพื่อการสืบสวนเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้ว

ข. ที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด กรณีนี้เป็นการสืบสวนหลังจากที่ได้มีการกระทำความผิดแล้ว เพื่อจะให้ทราบว่าใครเป็นผู้กระทำความผิดอะไร ทำเมื่อใด ทำที่ไหน ทำอย่างไร และทำไม หากรู้ตัวผู้กระทำความผิดแล้ว ก็ต้องดำเนินการจับกุม หรือในกรณีที่จับกุมตัวได้แล้วก็ต้องดำเนินการแสวงหาพยานหลักฐานต่าง ๆ

จะเห็นได้ว่า การสืบสวนเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 17 ได้บัญญัติให้ พนักงานฝ่ายปกครองและตำรวจทั้ง 7 ประเภท มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา เพื่อเป็นประโยชน์ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน

(2) การสอบสวน หมายความว่า การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอันตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ

จากความหมายข้างต้น การสอบสวนจึงมีสาระสำคัญดังนี้

ก. การรวบรวมพยานหลักฐาน พยานหลักฐาน คือ สิ่งซึ่งน่าจะพิสูจน์ได้ว่า

จำเลยมีผิดหรือบริสุทธิ์ ศาลมีหน้าที่ใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชี้ขาดว่าพนักงานหลักฐานทั้งปวง อย่างพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่าจะมีการกระทำผิดจริง และจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย

พยานหลักฐานมี 3 ชนิด คือ พยานบุคคล พยานเอกสาร และพยานวัตถุ

ข. การดำเนินการทั้งหลายที่พนักงานสอบสวนทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาสิ่งที่พนักงานสอบสวนต้องทำนอกจากการรวบรวมพยานหลักฐานแล้ว คือ การพิจารณาว่าการกระทำที่ผู้เสียหายร้องทุกข์นั้น มีลักษณะสำคัญอย่างไร ควรเป็นความผิดฐานใด และต้องมีการบันทึกปากคำของผู้เสียหาย พยาน และผู้ต้องหา

ค. เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด ในกรณีนี้เป็นความต้องการที่จะได้จากการกระทำในข้อ ก. และ ข.

ง. เพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ การที่พนักงานสอบสวนจะได้ตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ ต้องใช้วิธีการดังนี้ เช่น ออกหมายเรียกให้มาพบ ออกหมายจับ หรือโดยการที่ผู้ต้องหาเข้ามาขอตัว

ผู้มีอำนาจสอบสวน จำแนกได้ดังนี้

(ก) ในจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี ผู้มีอำนาจได้แก่ ข้าราชการตำรวจมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่านายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป

(ข) ในจังหวัดอื่นนอกจากในข้อ (ก) ผู้มีอำนาจสอบสวน ได้แก่ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอและข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่านายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป

2. พนักงานอัยการ

พระราชบัญญัติอัยการ พ.ศ. 2498 มาตรา 4 บัญญัติว่าพนักงานอัยการ หมายความว่า ข้าราชการสังกัดกรมอัยการผู้มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดี

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(5) บัญญัติว่าพนักงานอัยการ หมายความว่า เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ทั้งนี้จะเป็นข้าราชการในกรมอัยการหรือเจ้าพนักงานอื่นผู้มีอำนาจเช่นนั้นก็ได้

พระราชบัญญัติอัยการ พ.ศ. 2498 มาตรา 11 บัญญัติให้พนักงานอัยการมีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

(1) ในคดีอาญา มีอำนาจและหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา และตามกฎหมายอื่น ซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจหน้าที่ของกรมอัยการหรือพนักงานอัยการ

(2) ในคดีแพ่ง มีอำนาจและหน้าที่ดำเนินคดีแทนรัฐบาลในศาลทั้งปวง กับมีอำนาจและหน้าที่ตามกฎหมายอื่นๆ ซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจและหน้าที่ของกรมอัยการหรือพนักงานอัยการ

(3) ในคดีแพ่งหรือคดีอาญา ซึ่งเจ้าพนักงานถูกฟ้องในเรื่องที่ได้กระทำไปตามหน้าที่ กิติหรือในคดีแพ่งหรืออาญาที่ราษฎรผู้หนึ่งในเรื่องการที่ได้กระทำตามคำสั่งของเจ้าพนักงานซึ่งได้ สั่งโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือเข้าร่วมกับเจ้าพนักงานกระทำการในหน้าที่ราชการก็ดี เมื่อเห็น สมควรพนักงานอัยการจะรับแก้ต่างก็ได้

(4) ในคดีแพ่งที่เทศบาลหรือสุขาภิบาลเป็นโจทก์หรือเป็นจำเลย ซึ่งมีไม่ใช่เป็นคดีที่ พิพาทกับรัฐบาล เมื่อพนักงานอัยการเห็นสมควร จะรับว่าต่างหรือแก้ต่างก็ได้

(5) ในคดีแพ่งที่นิติบุคคลซึ่งได้มีพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งขึ้นเป็น โจทก์หรือจำเลย และมีไม่ใช่เป็นคดีที่พิพาทกับรัฐบาล เมื่อพนักงานอัยการเห็นสมควรจะรับว่าต่าง หรือแก้ต่างก็ได้

(6) ในคดีที่ราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดฟ้องเองไม่ได้ โดยกฎหมายห้าม เมื่อเห็นสมควรพนักงาน อัยการมีอำนาจเป็นโจทก์ได้

(7) ในคดีศาลชั้นต้นลงโทษบุคคลใดโดยลำพัง ถ้าศาลอุทธรณ์พิพากษาให้ปล่อยนั้น เมื่อพนักงานอัยการเห็นสมควรจะฎีกาก็ได้

(8) ในกรณีที่มีการผิดสัญญาประกันจำเลย ตามกฎหมายประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญามีอำนาจและหน้าที่ดำเนินคดีในการบังคับให้เป็นไปตามสัญญานั้น และใน การนี้มิให้เรียกค่าฤชาธรรมเนียมจากพนักงานอัยการ

3. ศาล

ในปัจจุบันนี้ถือว่าศาลเป็นหน่วยงานกระบวนการยุติธรรมที่สำคัญที่สุด จนถึงกับถือ ว่าเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยสาขาหนึ่ง คืออำนาจตุลาการ ศาลในขณะนี้ประกอบด้วยศาลยุติธรรม และศาลทหาร แต่ในกระบวนการยุติธรรมโดยทั่วไปแล้วถือว่าศาล หมายถึง ศาลยุติธรรมหรือศาล พลเรือน ดังที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(1) บัญญัติว่า

“ศาล หมายความว่าศาลยุติธรรม หรือผู้พิพากษาซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดี อาญา”

ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ศาลแบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ

1. ศาลชั้นต้น
2. ศาลอุทธรณ์
3. ศาลฎีกา

ศาลชั้นต้น ศาลชั้นต้น ได้แก่ศาลแพ่ง และศาลอาญา ซึ่งเป็นศาลชั้นต้นในกรุงเทพ มหานคร ศาลแขวงพระนครเหนือ ศาลแขวงพระนครใต้ ศาลแขวงธนบุรี ซึ่งเป็นศาลชั้นต้นในกรุง เทพมหานครเช่นกัน นอกจากนี้ก็มีศาลชั้นต้นในจังหวัดอื่นๆ ซึ่งประกอบด้วย ศาลจังหวัดและ ศาลแขวง

สำหรับศาลเยาวชนและครอบครัวนั้นเป็นศาลเช่นเดียวกัน โดยเป็นศาลที่จัดตั้งขึ้นเฉพาะเพื่อพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว แต่ในปัจจุบันศาลเยาวชนและครอบครัวยังจัดตั้งไม่ครบทุกจังหวัด โดยหากจังหวัดใดไม่มีศาลเยาวชนและครอบครัวตั้งอยู่ก็สามารถนำคดีเยาวชนและครอบครัวขึ้นดำเนินคดีในศาลจังหวัดที่อยู่ในเขตอำนาจนั้นได้

ศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์มีศาลเดียว ตั้งอยู่ที่กรุงเทพมหานคร มีหน้าที่พิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้น นอกจากนี้ ศาลอุทธรณ์ยังมีอำนาจ

1. พิจารณายืนตาม แก้ไข หรือกลับคำพิพากของศาลชั้นต้นที่พิพากษาลงโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิต ในเรื่องคดีนั้นได้ส่งขึ้นมายังศาลอุทธรณ์ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

2. วินิจฉัยชี้ขาดคดีที่ศาลอุทธรณ์มีอำนาจวินิจฉัยตามกฎหมายอื่น

ศาลอุทธรณ์ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสองนาย จึงจะครบองค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดี แต่ในทางปฏิบัติได้มีการแบ่งผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ออกเป็นคณะ คณะละ 3 คน

ผู้บังคับบัญชาหรือหัวหน้าของศาลอุทธรณ์ เรียกว่า อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์และมีผู้ช่วยเรียกว่า รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์อีก 1 หรือ 2 นายตามความจำเป็น

ศาลฎีกา ศาลฎีกาเป็นศาลสูงสุดของประเทศ ตั้งอยู่ ณ กรุงเทพมหานคร มีศาลเดียว ศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ นอกจากนี้ ศาลฎีกาอาจมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาด คดีตามกฎหมายอื่นได้ด้วย

เมื่อศาลฎีกาได้พิจารณาพิพากษาประการใดแล้ว คู่ความหาจะมีสิทธิที่จะทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาต่อไปอีกไม่

องค์คณะในศาลฎีกาประกอบด้วยผู้พิพากษาอย่างน้อยสามนาย

คำพิพากษาคดี คำพิพากษาศาลฎีกา หมายถึง คำพิพากษาซึ่งศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้เป็นบรรทัดฐานในคดีหนึ่งๆ

คำพิพากษาศาลฎีกามีความสำคัญในฐานะที่เป็นคำพิพากษาของศาลสูงสุดของประเทศ ซึ่งได้วินิจฉัยไว้เป็นบรรทัดฐาน จริงอยู่ แม้ในประเทศไทยคำพิพากษาศาลฎีกาจะไม่มีผูกมัดศาลอุทธรณ์และศาลอื่นๆ อย่างเคร่งครัด ดุจคำพิพากษาของศาลในประเทศที่ใช้กฎหมายจารีตประเพณี เช่น อังกฤษ หรือสหรัฐอเมริกา แต่ศาลอุทธรณ์และศาลชั้นต้นในประเทศไทยมักอ้างอิงคำพิพากษาของศาลฎีกายู่เสมอ ในฐานะที่เป็นแบบอย่างบรรทัดฐานที่ดีซึ่งผู้พิพากษาอาวุโสได้วินิจฉัยไว้ ยิ่งกว่านั้น ศาลฎีกาเองมักวินิจฉัยคดีโดยยึดถือคำพิพากษาก่อนๆ ของตน หากศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ไม่วินิจฉัยคดีโดยถือตามคำพิพากษาศาลฎีกาในประเด็นเดียวกันแล้ว คำพิพากษาของศาลล่างอาจถูกศาลฎีกาพิพากษากลับได้

ภารกิจของศาลในกระบวนการยุติธรรม หน้าที่สำคัญของผู้พิพากษา คือ การประสาทความยุติธรรมในคดีในประเทศเราใช้ระบบวิธีพิจารณาแบบกล่าวหา (accusatorial system) กล่าวคือ จะต้องมโจทก์เป็นผู้นำคดีขึ้นสู่ศาล และโจทก์เป็นฝ่ายนำพยานหลักฐานเข้าสืบ โดยศาลต้องวางตัวเป็นกลางและคอยชี้ขาดคดี (umpire) ด้วยเหตุนี้ในการประสาทความยุติธรรมศาลต้องวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด และรักษาความเป็นธรรมอย่างยิ่ง เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นไปโดยเรียบร้อย ไม่เป็นที่ครหาของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้

4. ราชทัณฑ์

ประวัติราชทัณฑ์ของไทย การราชทัณฑ์อันเป็นเรื่องของการบังคับคดีอาญานั้นมีมาช้านานแล้ว ราชทัณฑ์สำคัญที่เรารู้จักกันทั่วไป คือ การต้องโทษจำคุกและต้องโทษใส่ตะรางคุกกับตะรางมีความหมายแตกต่างกัน เพราะคุกหมายถึงที่คุมขังของผู้ต้องขังซึ่งมีกำหนดโทษตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป ส่วนตะราง หมายถึงที่คุมขังซึ่งมีกำหนดโทษตั้งแต่ 6 เดือนลงมา ในสมัยก่อน คุกมีอยู่เพียงคุกเดียวในแต่ละเมืองเรียกว่า คุกกลาง แต่ตะรางมีอยู่ทั่วไป เช่น ตามกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ นอกจากราชทัณฑ์สำคัญจะมีโทษจำคุกและโทษใส่ตะรางแล้ว ยังมีโทษปรับเป็นพินัย หลวง โทษประหารชีวิตอีกด้วย

การราชทัณฑ์เริ่มเป็นระเบียบเรียบร้อยในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการปรับปรุงคุกตะรางและธรรมเนียมปฏิบัติต่างๆ เกี่ยวกับการราชทัณฑ์ จนถึงกับมีการตราพระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำ ร.ศ. 120 ขึ้น

การราชทัณฑ์ในปัจจุบัน ปัจจุบันนี้การราชทัณฑ์เป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งอย่างหนึ่งสำหรับเยียวรักษาคดีผู้กระทำผิดให้กลับเป็นพลเมืองดีในสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์สำคัญของการราชทัณฑ์ในเวลานี้มิใช่การลงโทษอย่างทารุณโหดร้ายอีกต่อไป แต่เป็นการมุ่งแก้ไขผู้กระทำผิดเป็นสำคัญ

ดังนั้น การราชทัณฑ์เป็นเรื่องของการลงโทษ การควบคุม การอบรมและการสงเคราะห์ผู้ต้องขังให้กลับเป็นพลเมืองดี หลังจากที่พักโทษไปแล้ว กิจการราชทัณฑ์มีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการยุติธรรม ในฐานะเป็นเรื่องของการบังคับคดีให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาล

การราชทัณฑ์ ในปัจจุบันอยู่ในความรับผิดชอบของกรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย

2. กระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง

หลักการเริ่มต้นที่เมื่อคู่กรณีมีข้อพิพาทคู่ความฝ่ายหนึ่งจะริเริ่มทำคำฟ้อง หรือ คำร้องยื่นต่อศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีแพ่งนั้น แล้วจะมีการจัดส่งคำฟ้องให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งนั้นต้องรีบจัดการทำคำให้การยื่นต่อศาล คู่ความต้องระวังผลประโยชน์ของตนเองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาล

เมื่อมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาจนศาลมีคำพิพากษา โดยศาลจะพิพากษาตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏในทางพิจารณาแต่จะพิพากษาเกินคำขอในคำฟ้องไม่ได้ และเมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้วเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาดำเนินการขอให้ศาลมีคำสั่งบังคับคดีชั้นหนึ่งก่อนจากนั้นจึงจะมีการบังคับคดีตามคำพิพากษาได้ โดยการบังคับคดีนั้นต้องกระทำโดยรัฐ คู่ความจะบังคับคดีตามคำพิพากษาโดยตนเองไม่ได้ต้องให้เจ้าพนักงานตามที่กฎหมายกำหนดไว้เป็นผู้บังคับคดีให้ หน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบกระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง ได้แก่

1. ศาล โดยศาลที่มีอำนาจดำเนินกระบวนการพิจารณานั้นต้องเป็นศาลที่มีอำนาจตามกฎหมายด้วย

นอกจากศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกาตามที่ได้อธิบายไปนั้นยังมี

ศาลพิเศษเฉพาะเรื่อง ซึ่งเป็นการจัดตั้งศาลอื่นใดเป็นกรณีพิเศษตามความจำเป็นเฉพาะเรื่องได้ เช่น ศาลเยาวชนและครอบครัว ศาลปกครอง ศาลแรงงาน ศาลภาษีอากร ฯลฯ การจัดระเบียบราชการบริหารในศาลดังกล่าวนั้นย่อมเป็นไปตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาล ตลอดจนพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความในศาลนั้น เพื่อพิจารณาประเด็นหรือปัญหาสำคัญโดยไม่คำนึงว่าบุคคลใดเป็นคู่ความ เพราะถ้าพิจารณากันด้วยประเด็นปัญหานั้นๆ ดังเช่น ภาษีอากร แรงงาน ครอบครัวแล้ว ย่อมให้ฟ้องร้องและดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ศาลพิเศษทั้งสิ้น

2. **พนักงานอัยการ** นอกจากคดีอาญาแล้ว พนักงานอัยการยังเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดูแลผลประโยชน์หรือต่อสู้คดีให้กับรัฐในทางแพ่งด้วย

3. **พนักงานบังคับคดี** สังกัดกรมบังคับคดี หลังจากศาลได้มีคำพิพากษาตามคำขอของคู่ความแล้ว การบังคับคดีเพื่อให้เป็นไปตามคำพิพากษาในทางแพ่ง พนักงานบังคับคดีจะดำเนินการกับลูกหนี้ตามคำพิพากษาให้ปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาลต่อไป

บทที่ 4

กฎหมายไทย

ยุคฟื้นฟูกฎหมายไทย

การเสียกรุงให้แก่พม่าครั้งที่ 2 พ.ศ. 2310 ในสมัยกรุงศรีอยุธยา นั้น นำความเสียหายมาให้อย่างมากมาย กล่าวกันว่ากฎหมายไทยสูญหายไปเป็นจำนวนมาก เหลืออยู่เพียง 1 ใน 10 เท่านั้น แม้ในรัชสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี กฎหมายไทยก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงเพราะเป็นการครองราชย์ชั่วคราวระยะเวลาอันสั้น กฎหมายไทยเดิมก็ยังใช้เรื่อยมาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จึงเกิดคดีอันเป็นมูลเหตุให้มีการฟื้นฟูกฎหมายใน พ.ศ. 2347 คดีนั้นมีปัญหาว่าหญิงที่มีชู้จะฟ้องหย่าชายได้หรือไม่ ตุลาการในขณะนั้นพิพากษาให้หย่าได้ ฝ่ายชายจึงร้องทุกข์ต่อพระยาศรีธรรมราชเพื่อนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระองค์ทรงมีพระราชวินิจฉัยว่าหญิงนอกใจชายแล้วมาฟ้องหย่า ศาลตัดสินให้หย่ากันได้ไม่เป็นการยุติธรรม แต่ปรากฏว่าในทางตัวบทกฎหมายให้หญิงหย่าได้ พระองค์จึงมีพระบรมราชโองการว่า ทางฝ่ายพุทธจักรนั้นมีพระไตรปิฎกสั่งสอน ถ้าพระไตรปิฎกพื้นเพอนก็ต้องประชุมพระราชาคณะทำสังคายนาชำระพระไตรปิฎกให้ถูกต้องแล้วเสียใหม่ ฝ่ายอาณาจักรอาศัยกฎหมายเป็นบรรทัดฐาน ถ้ากฎหมายพื้นเพอน เสียความยุติธรรมไป ก็ต้องชำระจัดแปลใหม่ให้ชอบด้วยยุติธรรม จึงโปรดเกล้าให้ตั้งคณะกรรมการตรวจชำระกฎหมาย และเขียนด้วยหมึกลงสมุดข่อยสีขาว เสร็จเรียบร้อยในปี พ.ศ. 2348 บนปกสมุดข่อยมีตราราชสีห์อันเป็นตราของมหาดไทยซึ่งบังคับบัญชาหัวเมืองฝ่ายเหนือ ตราราชสีห์อันเป็นตราของกลาโหมซึ่งรับผิดชอบหัวเมืองฝ่ายใต้ และตราบัวแก้วอันเป็นตราของคลังซึ่งรับผิดชอบหัวเมืองชายทะเลตะวันออก เรียกกฎหมายนี้ว่า กฎหมายตราสามดวง

ยุคปฏิรูปกฎหมายไทย

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325–2394) ความสัมพันธ์กับประเทศตะวันตก ซึ่งมีเรื่อยมา นับวันแต่ละจะใกล้ชิดและซับซ้อนขึ้น ประเทศตะวันตกเห็นว่าระบบการค้าของไทยเป็นระบบผูกขาดกีดขวางความเจริญก้าวหน้าทางการค้า และเห็นว่ากฎหมายไทยป่าเถื่อน รุนแรง

ไม่ยุติธรรม ความไม่พอใจนี้ ประเทศตะวันตกไม่สามารถเรียกร้องให้ประเทศไทยแก้ไขได้ เพราะสภาพการเมืองในยุโรปและอเมริกาไม่อำนวย กล่าวคือ ตั้งแต่ พ.ศ. 2319–2326 อเมริกาทำสงครามเพื่ออิสรภาพกับอังกฤษ ใน พ.ศ. 2332 ฝรั่งเศสเกิดมีการปฏิวัติครั้งใหญ่ และติดตามด้วยสงครามนโปเลียน ตั้งแต่ พ.ศ. 2344–2358 จนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2394–2411) การติดต่อกับประเทศตะวันตกก็เริ่มเปลี่ยนไป ประเทศตะวันตกที่ไม่พอใจกฎหมายไทย ก็เริ่มใช้สิทธิพลก่อตั้งสิทธิสภาพนอกอาณาเขต โดยตั้งศาลของตนเองขึ้นในประเทศไทย และให้คดีระหว่างคนในบังคับของชาติตนด้วยกันเอง หรือระหว่างคนในบังคับของชาติตนกับคนไทย ตกอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลของตน

ด้วยเหตุที่การตกเป็นคนอยู่ในบังคับของประเทศตะวันตกสามารถหลีกเลี่ยงการลงโทษรุนแรงตามกฎหมายไทยได้ จึงมีชาวเอเชียเป็นจำนวนมาก เช่น ชาวจีน ชาวมลายู ชาวอินเดีย ชาวพม่า ชาวเขมร และชาวญวน ต่างขอเข้าอยู่ในบังคับของประเทศอังกฤษและฝรั่งเศสอย่างมากมาย แม้กระทั่งคนไทยก็พยายามหาทางให้ได้ความคุ้มกันพิเศษอันนี้ จึงมีการซื้อขายหนังสือคุ้มกันพิเศษกันโดยทั่วไปอย่างลับ ๆ สภาพเช่นนี้มีผลให้ประเทศไทยต้องพยายามหาทางแก้ ซึ่งมีอยู่ทางเดียว คือ ปรับปรุงระบบกฎหมายและการศาลไทยให้อยู่ในระดับที่ต่างประเทศยอมรับ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริว่า การจะปฏิรูปกฎหมายและการศาลได้นั้น จะต้องปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทุกสาขาให้เป็นที่สำเร็จเรียบร้อยเสียก่อน จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอหลายพระองค์ผลัดเปลี่ยนกันเข้าไปช่วยบริหารงานยุติธรรม โดยรวบรวมศาลตามกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ และศาลหัวเมืองให้เข้ามาอยู่ด้วยกันในกระทรวงเดียวกัน เรียกว่า “กระทรวงยุติธรรม” เมื่องานตั้งกระทรวงยุติธรรมสำเร็จเรียบร้อยแล้ว งานในลำดับต่อไป คือ งานปฏิรูปกฎหมายไทย

เมื่อพูดถึงคำว่า “ปฏิรูปกฎหมาย” (Law Reform) ควรเป็นที่เข้าใจได้ว่า หมายถึง การตรวจชำระกฎหมายเก่า และจัดทำกฎหมายใหม่ขึ้นแทนที่กฎหมายเก่าซึ่งวิปริตพิี้ยนเพี้ยน หรือขาดตกบกพร่อง ดังได้อธิบายมาแล้วข้างต้นว่า ในสมัยรัชกาลที่ 1 อันเป็นยุคเริ่มต้นสร้างกรุงรัตนโกสินทร์นั้น ได้มีการฟื้นฟูกฎหมายไทยใหม่ เราอาจกล่าวได้ว่าการตรวจชำระและฟื้นฟูกฎหมายในครั้งนั้น เป็นการปฏิรูปกฎหมายโดยแท้ เพราะมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเก่าให้ดีขึ้น รวมทั้งยกเลิกเพิกถอนกฎหมายเก่าบางฉบับที่ล่วงสมัย และตรากฎหมายใหม่เพิ่มเนื้อความเข้าไปตลอดจนจัดลำดับหมวดหมู่ใหม่ ซึ่งถึงกับมีผู้เรียกกฎหมายที่ตรวจชำระใหม่นี้ว่า “ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1”

อย่างไรก็ตาม การตรวจชำระกฎหมายในสมัยรัชกาลที่ 5 นั้น เห็นจะเป็นงานใหญ่เกินกว่าการปฏิรูปกฎหมาย เพราะมีการตรากฎหมายเพิ่มขึ้นใหม่เป็นส่วนใหญ่ เช่น พระราชบัญญัติ

ข่มขืนล่วงประเวณี ซึ่งยกเลิกความบางตอนในกฎหมายลักษณะผัวเมีย นอกจากนี้ยังมีกฎหมายอื่น ๆ อีกเป็นอันมาก พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเองเคยมีพระราชนิพนธ์ว่า ผลงานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในส่วนที่เกี่ยวกับงานปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม และการบริหารราชการแผ่นดินทั้งปวงนั้น เทียบได้กับการปฏิวัติ (Revolution) หรือการพลิกแผ่นดิน เพราะมีกรณีศึกษามากมาย ยิ่งกว่าการปฏิรูป (Evolution) ในความหมายที่ใช้กันทั่วไป

โครงการปฏิรูปกฎหมายไทยเริ่มขึ้นอย่างจริงจัง เมื่อพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ เสด็จกลับจากศึกษาต่อในประเทศอังกฤษ ในปี พ.ศ. 2440 พระเจ้าลูกยาเธอพระองค์นี้ได้ทรงรับภาระเป็นเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม และดำรงตำแหน่งนี้สืบต่อมาถึง 14 ปี ในช่วงเวลานี้ได้ทรงวางรากฐานการปฏิรูประบบกฎหมายหลายประการเพิ่มขึ้นจากการตั้งกระทรวงยุติธรรม กล่าวคือ ทรงตั้งโรงเรียนกฎหมายขึ้นเป็นครั้งแรกจนผลิตเนติบัณฑิตได้หลายคน และมีวิวัฒนาการมาเป็นคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหงในบัดนี้ นอกจากนี้ ยังทรงอำนวยการสอนวิชากฎหมายทั้งในและนอกโรงเรียนทั้งในส่วนราชการและส่วนพระองค์อีกมากมาย รวมทั้งได้ทรงนิพนธ์ตำรับตำรากฎหมายขึ้นนานาประการ ทรงตราชำระตัวบทกฎหมายเก่าและได้จัดพิมพ์แพร่หลายขึ้น จนถึงกับมีการพิมพ์กฎหมายตราสามดวงแพร่หลายและมีคำอธิบายเป็นเชิงอรรถ สะดวกแก่ผู้พิพากษาตุลาการและผู้ใช้กฎหมายในทุกวงการ รายได้จากการจำหน่ายหนังสือก็ทรงรวบรวมไว้เป็นทุนทรัพย์ซื้อหาตำราต่างประเทศเข้ามาใช้ค้นคว้าเพิ่มเติมต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง พระกรณียกิจของพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์นี้ในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิรูปกฎหมายไทยมีเป็นเอนกอนันต์ จนถึงกับได้รับพระสมญานามว่า “พระบิดาแห่งกฎหมายไทย” จึงควรที่ผู้เริ่มศึกษาวิชานิติศาสตร์และเริ่มศึกษาวิชานี้ขึ้นเป็นวิชาเบื้องต้นแห่งการศึกษากฎหมายพึงจดจำพระนามและพระกรณียกิจของพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์นี้ซึ่งในเวลาต่อมาได้ทรงมีพระอิสริยยศเป็น “กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์” ต้นราชสกุล “รพีพัฒน์”

มีข้อที่น่าสังเกตประการหนึ่งเกี่ยวกับการปฏิรูปกฎหมาย กล่าวคือ ไม่ว่าในประเทศใดก็ตาม เมื่อมีการปฏิรูปกฎหมาย จะต้องมีการศึกษาพิจารณากฎหมายต่างประเทศประกอบหรือยอมรับกฎหมายบางเรื่องของประเทศจนเป็นเหตุให้กฎหมายต่างประเทศเข้ามามีบทบาทและอิทธิพลในระบบกฎหมายของตน ไม่ว่าในด้านถ้อยคำภาษา ความคิดในเชิงกฎหมาย (Legal Concept) การตีความกฎหมาย หรือการใช้กฎหมายทั่ว ๆ ไป หลักนี้เป็นสิ่งที่ประเทศไทยเองก็มีอาจหลีกเลี่ยงได้ ปัญหาที่มีอยู่เพียงว่า เราจะยอมรับอิทธิพลจากกฎหมายของประเทศใด

เมื่อประเทศญี่ปุ่นปฏิรูประบบกฎหมายของตนนั้น นักนิติศาสตร์ญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลอย่างใหญ่หลวงจากกฎหมายสวิส เยอรมัน และฝรั่งเศส การตรวจชำระกฎหมายญี่ปุ่นจึงมีการอ้างอิง

ถึงกฎหมายของประเทศเหล่านั้นอยู่เสมอ ข้อความในฉบับกฎหมายบางมาตราก็มีความละม้าย คล้ายคลึงกับกฎหมายของประเทศดังกล่าว แม้ในประเทศแคนาดา ออสเตรเลีย และอินเดีย ก็ได้มีการพิจารณากฎหมายอังกฤษอย่างละเอียดถี่ถ้วนเป็นแม่บทสำคัญ

เมื่อปัญหาเดียวกันนี้เกิดขึ้นแก่นักนิติศาสตร์ของไทย นักนิติศาสตร์ในเวลานั้นซึ่งมีพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ เป็นกำลังสำคัญได้เห็นพ้องต้องกันว่าต้องนำกฎหมายฝ่ายตะวันตก (Western European Laws) มาเป็นหลักในการปฏิรูปกฎหมายไทย ที่เป็นเช่นนั้น เพราะประเทศในเอเชียเวลานั้น นอกจากอินเดียและญี่ปุ่นแล้ว หามีประเทศใดที่เจริญรุ่งเรือง ถึงกับใช้กฎหมายของประเทศเหล่านั้นเป็นหลักได้ ส่วนอินเดียกับญี่ปุ่นนั้น แม้จะเจริญรุ่งเรือง ทางตัวบทกฎหมายจนอาจใช้เป็นบรรทัดฐานในการปฏิรูปกฎหมายได้ แต่ก็นำหลักกฎหมาย มาจากประเทศยุโรปตะวันตก เช่น อังกฤษ สวิส เยอรมัน และฝรั่งเศสทั้งสิ้น จึงสมควรที่เราจะ สืบสาวต้นตอไปจนถึงแหล่งเดิม

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเองก็คงจะทรงคาดการณ์เรื่องนี้ไว้แล้วว่า วันหนึ่งเราจะต้องใช้กฎหมายยุโรปเป็นหลักสำคัญสำหรับการตรวจชำระกฎหมายไทย จึงได้ส่ง พระเจ้าน้องยาเธอ พระเจ้าลูกยาเธอ และข้าราชการบางคนไปศึกษากฎหมายต่อไปในยุโรป มีอังกฤษและเยอรมันเป็นอาทิ

การนำเอาหลักกฎหมายฝ่ายตะวันตกมาใช้ในการปฏิรูปกฎหมายไทยนั้น มีระบบกฎหมาย ที่อยู่ในข่ายพิจารณาสองระบบ คือ ระบบกฎหมายอังกฤษ (The Common Law System) และ ระบบกฎหมายของประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมาย (The Codified Law System) ในสมัยนั้น นักกฎหมายไทยและผู้พิพากษาไทยมีความคุ้นเคยกับระบบกฎหมายอังกฤษ ทั้งนี้เนื่องจากศาลไทย ได้ใช้กฎหมายอังกฤษอยู่หลายลักษณะ และอีกประการหนึ่งนักกฎหมายชั้นนำต่างก็ได้รับการ ศึกษาจากประเทศอังกฤษทั้งสิ้น ในปี พ.ศ. 2440 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงตั้งคณะกรรมการตรวจชำระและร่างประมวลกฎหมายขึ้นให้ทำงานร่างกฎหมายโดยเฉพาะ มีกรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ทรงเป็นประธาน คณะกรรมการได้ลงความเห็นวาระบบกฎหมาย อังกฤษเหมาะสมกับชาวอังกฤษมากกว่าประเทศอื่น เพราะกฎหมายอังกฤษเป็นกฎหมายที่ใช้ ขนบธรรมเนียมและคำพิพากษาของศาลเป็นหลัก ตัวบทกฎหมายมิได้รวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่ อาจลำบากแก่การศึกษา เป็นการยากสำหรับประเทศอื่นที่จะเจริญรอยตาม ส่วนระบบประมวล กฎหมายให้ความเข้าใจง่ายและสะดวกในการใช้ คณะกรรมการจึงตัดสินใจนำเอาระบบกฎหมาย ของประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมายมาเป็นหลักในการปฏิรูประบบกฎหมายไทย

ได้มีการประกาศใช้กฎหมายลักษณะอาญา เมื่อวันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2451 นับเป็น ประมวลกฎหมายฉบับแรกและทันสมัยยิ่ง เพราะได้นำกฎหมายอาญาอันเป็นที่นิยมในประเทศ ต่าง ๆ มาดัดแปลงให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของไทย

งานร่างประมวลกฎหมายที่สำคัญที่สุดของไทย คือ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งร่างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว การร่างได้ยึดถือแนวเดียวกับ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ มิได้แยกเป็นประมวลกฎหมายแพ่ง และประมวลกฎหมายพาณิชย์ เหมือนประเทศฝรั่งเศส เยอรมัน อิตาลี และญี่ปุ่น เพราะการดำ ของประเทศไทยไม่กว้างขวางจนจำเป็นต้องได้รับความคุ้มครองในทางพาณิชย์เป็นพิเศษกว่า ในทางแพ่ง มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1 และ 2 เป็นครั้งแรก ในวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2466 และมีผลบังคับใช้เป็นกฎหมายในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2467 แต่คณะกรรมการตรวจชำระประมวลกฎหมายและกรมร่างกฎหมายเห็นว่า มีข้อบกพร่องจะต้อง แก้ไขมาก จึงขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เลื่อนการใช้ออกไปอีก 1 ปี คือ ให้ใช้ได้ ในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2468 สำหรับบรรพ 3 ซึ่งเดิมกำหนดให้ใช้ได้พร้อมบรรพ 1, 2 ก็ต้อง เลื่อนไปใช้บังคับออกไปในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2473 ส่วนบรรพ 5 และ 6 ได้ประกาศใช้เป็น กฎหมายในวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2477

งานปรับปรุงกฎหมายไทยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีเป็นผลให้ประเทศไทยได้รับเอกราช ทางศาลกลับคืนมาโดยสมบูรณ์ใน พ.ศ. 2481

ถึงแม้ประเทศเราจะเลือกเอาระบบประมวลกฎหมายเป็นหลักสำคัญ ก็เป็นเพียงแต่การ เลือกแบบของกฎหมายเท่านั้น อิทธิพลของหลักกฎหมายอังกฤษยังมีอยู่อย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง ในกฎหมายลักษณะต่าง ๆ แม้ในกระทั่งสมัยปัจจุบัน เช่น กฎหมายลักษณะล้มละลาย กฎหมาย ลักษณะพยาน กฎหมายลักษณะซื้อขาย และกฎหมายลักษณะตัวเงิน เป็นต้น ปัญหาในการใช้ กฎหมายจึงเกิดขึ้นบ่อย ๆ ดังที่เราได้ศึกษากันมาในตอนต้น คือ การนำเอาแนวความคิดทาง กฎหมายของระบบกฎหมายอังกฤษมาใช้ในกฎหมายไทยซึ่งเราเรียกว่าระบบกฎหมายของ ประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมาย การตีความที่ดี การอุดช่องว่างที่ดี มีปัญหาให้คิดว่าอย่างไหนถูก ทางที่จะแก้ปัญหาได้ก็คือเน้นหนักศึกษาประวัติความเป็นมาของกฎหมายลักษณะนั้น ๆ ว่ามาจาก ระบบใด เพื่อที่จะเข้าใจในแนวความคิดทางกฎหมายได้อย่างถูกต้อง